

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2021

Natálie Veselská

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Téma homosexuality ve výuce

Bakalářská práce

Autor: Natálie Veselská
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Daniela Vrabcová, Ph.D.
Oponent práce: doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Natálie Veselská

Studium: P18P0255

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Téma homosexuality ve výuce**

Název bakalářské práce AJ: The Topic of Homosexuality in Education

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá tématem homosexuality a prevence homofobie v kontextu výchovy a vzdělávání. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část mapuje problematiku homosexuality v odborných zdrojích, v hlavních kurikulárních dokumentech (RVP, ŠVP) i ve vybraných učebnicích. V empirické části jsou sledovány znalosti a postoje žáků a učitelů týkající se dané problematiky, pozornost je věnována také zařazování tématu do vyučovacích hodin. Součástí empirické části je návrh možných didaktických námětů pro práci s žáky. Hlavní výzkumné metody jsou obsahová analýza a dotazník.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Ve Věrovanech: Jan Piszkiwicz, 2004. ISBN 80-867-6806-6.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4954-5.

HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. *„Miluji tvory svého pohlaví,“: homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. Každodenní život. ISBN 978-80-2570-876-7.

PUTNA, Martin C. *Křesťanství a homosexualita: pokusy o integraci*. Praha: Torst, 2012. ISBN 978-80-7215-434-0.

PUTNA, Martin C. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2013. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2293-6.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách - jak se projevuje a jak se proti ní bránit: doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Vrabcová, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Téma homosexuality ve výuce“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím literatury a pramenů v ní uvedených.

V Hradci Králové dne 8. 4. 2021

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Daniele Vrabcové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a poskytnutí inspirací a cenných rad.

Natálie Veselská

Anotace

VESELSKÁ, Natálie. *Téma homosexuality ve výuce*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 2021. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta.

Bakalářská práce se zabývá tématem homosexuality a prevence homofobie v kontextu výchovy a vzdělávání. Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část mapuje problematiku homosexuality v odborných zdrojích, v hlavních kurikulárních dokumentech (RVP, ŠVP) i ve vybraných učebnicích. V empirické části jsou sledovány znalosti a postoje žáků a učitelů týkající se dané problematiky, pozornost je věnována také zařazování tématu do vyučovacích hodin. Součástí empirické části je návrh možných didaktických námětů pro práci s žáky. Hlavní výzkumné metody jsou obsahová analýza a dotazník.

Klíčová slova

Homosexualita, coming out, registrované partnerství, homofobie, šikana

Annotation

VESELSKÁ, Natálie. *The Topic of Homosexuality in Education*. Hradec Králové: Faculty of Education, 2021. Bachelor's Thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Education.

The bachelor's thesis deals with the topic of homosexuality and prevention of homophobia in the context of education. The thesis is divided into theoretical and empirical part. The theoretical part explores the issue of homosexuality in specialised sources, in the main curricular documents (FEP, SEP) and in selected school textbooks. The knowledge and attitudes of students and teachers related to the issue are examined in the empirical part, attention is also paid to the inclusion of the topic in the lessons. The proposal of possible didactic topics for working with students is part of the empirical section. Content analysis and a questionnaire survey are the main research methods.

Key words

Homosexuality, coming out, registered partnership, homophobia, bullying

Obsah

Úvod.....	9
1 Lidská sexualita a gender	10
1.1 Gender a pohlaví.....	10
1.2 Sexuální (genderová) identifikace.....	11
1.2.1 Různorodost identit.....	12
1.3 Sexuální orientace (preference)	14
1.3.1 Druhy sexuální orientace.....	14
2 Homosexualita	16
2.1 Termín homosexualita	16
2.2 Vznik homosexuality a její léčba	17
2.2.1 Biologické a psychogenní studie	17
2.2.2 Léčba homosexuality	18
2.3 Vývoj pojetí homosexuality	19
2.3.1 Mimoevropské kultury.....	19
2.3.2 Evropa do 20. století.....	20
2.3.3 Přelom v pojetí homosexuality.....	20
2.3.4 Česká společnost a homosexualita.....	21
3 Registrované partnerství, rodičovství a coming out.....	22
3.1 Registrované partnerství	22
3.2 Rodičovství a vliv na vývoj dítěte.....	23
3.3 Coming out.....	26
4 Homofobie a šikana	28
4.1 Školní prostředí.....	29
4.1.1 Prevence homofobní šikany.....	31
5 Školní dokumenty.....	32
5.1 RVP.....	32
5.2 ŠVP	33
5.3 Učebnice společenských věd.....	34
5.3.1 Občanský a společenských věd základ: přehled středoškolského učiva.....	34
5.3.2 Občanská a rodinná výchova 9, pro základní školy a víceletá gymnázia.....	36
5.3.3 Etická výchova pro 6.–7. ročník.....	37
5.3.4 Občanská nauka pro střední odborné školy a studijní obory SOU.....	38
5.3.5 Odmaturuj! ze společenských věd.....	38

6	Metodologické aspekty šetření	40
6.1	Výzkumný problém, výzkumné cíle, otázky a hypotézy	40
6.2	Sběr dat – metoda, organizace – a jejich zpracování.....	42
6.3	Celková charakteristika výzkumného vzorku	43
7	Povědomí o homosexualitě a registrovaném partnerství.....	47
7.1	Povědomí žáků o homosexualitě a registrovaném partnerství.....	47
7.2	Učitelé a jejich povědomí o homosexualitě a registrovaném partnerství.....	49
8	Postoje k homosexuálům, homoparentním rodinám a jejich právům	53
8.1	Postoje žáků k homosexuálům, homoparentním rodinám a jejich právům.....	53
8.2	Postoje učitelů k homoparentním rodinám a jejich právům.....	57
9	Tematické zastoupení problematiky homosexuality a souvisejících otázek ve výuce: pohled učitelů.....	61
10	Vyhodnocení hypotéz a doporučení pro praxi.....	65
	Závěr.....	68
	Seznam použité literatury	69
	Seznam příloh	74

Úvod

V postavení homosexuálů ve společnosti proběhly od pádu komunismu velké změny. Přesto je téma pro mnohé tabuizované, ba dokonce nepřijatelné a homosexuálové jsou v České republice stále jakousi výjimkou. Pro odlišně orientované jedince tak může být vědomí o odlišnosti nelehké a fáze sebepřijetí či následného coming outu v rámci heteronormativně orientované společnosti se může stát nepřekonatelnou překážkou.

Česká společnost se zastavila v bodě, kdy homosexuály přestala za jejich orientaci právně trestat a začala je tolerovat. Ovšem při vyslovení pojmu „tolerovat něco“ cítíme, že se nejedná o běžnou věc, ale stále o, i když přijímanou, odchylku z běžného systému. Tomu nasvědčují také zákony, které zdaleka neumožňují registrovaným partnerům to samé, co heterosexuálním manželům. Přitom se jedná pouze o lásku člověka k člověku, stejně jako tomu je u partnerů či manželů odlišného pohlaví.

I přes stále možné setkání homosexuála s někým, kdo si na něj ukáže prstem, jsou ve společnosti znatelné posuny k lepšímu, které mohou být ovlivněné medializací a většími možnostmi hromadného sdílení informací. Lidé jsou v současné době v tomto tématu odvážnější, o své orientaci veřejně hovoří a vyžadují rovná práva. Domnívám se proto, že cesta k lepším zítřkům vede skrze mladé lidi, žáky, které lze formovat a vést k přijímání stále ještě odlišných hodnot, postojů, životů a také jiné sexuální orientace.

Také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vnímá dané potřeby k předcházení a řešení homofobie, proto jsem se zaměřila na téma homosexuality ve výuce a mým hlavním cílem je zjistit, zda a jakým způsobem je téma zařazováno do vyučovacích hodin. K naplnění cíle je využita analýza školních dokumentů – RVP, ŠVP a vybraných učebnic – a také šetření zaměřené na znalosti a postoje zejména těch, kteří jsou hlavními činiteli výchovně-vzdělávacího procesu – učitelů a žáků. Nezáleží totiž jen na tom, zda se ve vyučovacích hodinách téma vyskytuje, ale také na tom, jakou formou je podáno a jaké názory a postoje jsou žákům předávány.

Pro umožnění snadnějšího začlenění tématu předkládám v příloze A možné didaktické náměty, které by mohly být oporou a inspirací v případě neznalosti jeho vhodného uchopení a jejichž cílem je zejména vyvrácení domnělých, ale nepravdivých informací. Zařazení tématu do vyučování by tak mělo vést k celkové prevenci proti homofobní šikaně a homofobii.

Teoretická část

1 Lidská sexualita a gender

Před definicí homosexuality se zaměřím na pojmy, které jsou jí „nadřazené“. Tím základním je *sexualita*, jež je pro svou šíři nahlížena z mnoha pohledů – psychologického, sociologického, medicínského, z pohledu práva atd. Setkáváme se zde s definicí užší, mnohdy laickou, která označuje jako projev sexuality zejména pohlavní rozmnožování, případně zjednodušeně sex. Do širší definice pak patří i ty projevy, které s erotickou slastí přímo nesouvisí (např. schopnosti prostorové orientace, sociální kompetence, nadání aj.).

Je zřejmé, že sexualita souvisí s více či méně uvědomovaným jednáním a prožíváním jedince a rovněž i s jeho identitou. A co více – je vepsána do kultury lidí, stejně tak jako je kultura a společnost vepsána do sexuality jedince. Vzhledem k tomuto je nalezení jedné přesné definice téměř nemožné. Já budu vycházet ze sociálněkonstruktivistického pohledu. Dle Slobody (2016, s. 12) je při „definování“ důležité brát v potaz tzv. intersekcionalitu, protože „skutečných podob, chápání a proměn nabývá sexualita až při pohledu na průnik s dalšími sociálními kategoriemi, jako jsou gender, věk, etnicita, ekonomický status, víra nebo životní styl.“ Sexualitu tak není možné nazírat samostatně.

1.1 Gender a pohlaví

Zásadní kategorií týkající se nahlížení sexuality a sexuální identity je *gender*. Protože „pokud by nebylo důležité, jestli jste z hlediska genderu muž nebo žena, nebylo by ani důležité, jestli milujete muže nebo ženu, jestli máte sex s mužem nebo se ženou nebo jaké pohlavní znaky (ne)máte.“ (Sloboda 2016, s. 15) Tímto je společnost rozdělována bipolárně na dvě skupiny, a to na „muže“ (mužství) a „ženy“ (ženství).

Termín *gender* původně vznikl ve feministické teorii pro označení kulturních stereotypů (např. povinnost ženy plodit děti), které jsou spojeny s daným pohlavím a které jsou brány jako přirozené. Dnes je tento pojem využíván běžně a je společensky stanoveno, že máme gendery dva. Avšak vzhledem k tomu, že je gender dán sociálně, mohli bychom mít genderů mnohem více nebo jejich pojetí měnit. „Jde o určité sociální ženství a mužství – takto na něj lze nahlížet jako na instituci.“ (Fafejta 2004, s. 30–31) Faktem je, že již od narození je dítě pojímáno jako muž

nebo žena, a to heterosexuální muž nebo heterosexuální žena. Je tedy kulturně formulováno představou o tom, co je pro něj, jako pro muže nebo pro ženu, vhodné, jak by se mělo chovat, jak by mělo vypadat atd.

Rozdělení na mužství a ženství označuje spousta autorů (Foucault, Butlerová, Fafejta, Sloboda a další) právě sociálním konstruktem, při němž se předpokládá zásadní vliv kultury a společnosti, zatímco vliv biologického pohlaví je podružný. Proto sociální konstruktivisté přijímají multiplicitu genderových identit nebo hovoří o překračování hranic genderů.

Dle Fafejty (2004, s. 13–27) je vše, čím se sociologie zabývá, sociálním konstruktem. Vše, co je spojeno s člověkem ve společnosti, je do jisté míry sociálně ovlivněno. Přidává ale, že je zároveň nemožné stanovit hranice mezi přirozeným a konstruovaným. Z výše zmíněného tedy vyplývá, že lidská sexualita by mohla být společenským konstruktem, tudíž je ovlivňována společností. Je však evidentní, že člověk a příroda jsou v úzkém sejetí, a tak jak příroda a společnost utváří člověka, tak člověk utváří přírodu a jasné hranice mezi těmito oblastmi lze těžce stanovit.

V naší společnosti je v každodenních situacích gender spojován s pohlavím a tyto pojmy splývají, přesto tomu tak někdy reálně nemusí být. Člověk může být stejného (biologického) pohlaví jako někdo jiný, ale jejich gendery (charakteristická chování či modely) mohou být odlišné.¹ Je proto důležité si uvědomit, že pohlaví je dáno výhradně biologicky. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují muže a ženy. Pohlaví jsou v naší společnosti dvě a jsou odlišena na základě pohlavního ústrojí a reprodukčních dispozic. Ve skutečnosti tomu však „laické“ rozlišení na muže a ženy neodpovídá. V reálném životě totiž osoby podle pohlaví (např. přirození) vůbec nerozlišujeme, rozlišujeme je naopak většinou podle genderu (zejm. vzhledu). A možná právě proto jsou těžko stanovitelné hranice mezi genderem a pohlavím, mezi biologickým a sociálním. (Fafejta 2004, s. 23)

1.2 Sexuální (genderová) identifikace

Tato identifikace určuje, za koho se jedinec považuje a jaké je jeho vlastní sebepojetí. Fífková, Weiss a Procházka (2002, s. 13) např. uvádí: „Sexuální identifikace vyjadřuje subjektivně

¹ Předpokládám zde: biologické pohlaví = sexuální (pohlavní) identita; sebepojetí (mužství, ženství) = genderová identita.

vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozporu s vlastním tělem, s jeho primárními i sekundárními pohlavními znaky i se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví.“

Vliv na identitu jedince má již jeho prenatální vývoj, zejména hormony, které jsou produkovány v oblasti hypotalamu. Výsledkem je pak jedinec, jehož pohlaví má jakési dvě složky – fyzickou (vzhled pohlavních orgánů) a psychickou (ztotožnění s mužstvím či ženstvím). (Weiss 2010, s. 102–103)

Z definice vyplývá, že sexuální identifikace, pohlaví a gender spolu úzce souvisí. Je totiž zřejmé, že jedinec, který se narodí biologicky jako muž, ale psychicky nebude své mužství cítit a dle něj se identifikovat, nebude splňovat nepsaná pravidla pro gender mužství. Pokud by se v tomto případě jedinec definoval jako žena, nazýváme tento jev *transsexualita*. Jedinec by se mohl rovněž identifikovat jako někdo, kdo sebe sama nevnímá ani jako muže, ani jako ženu, potom bychom ho označili za *osobu nebinární*.

Se sexuální identifikací ještě souvisí jeden z termínů, a to *intersexualita*. Tento pojem označuje člověka, u kterého nelze jednoznačně říct, zda se z biologického hlediska jedná o muže či o ženu.

1.2.1 Různorodost identit

Tuto kapitolu jsem cíleně nazvala různorodostí identit, abych zde mohla shrnout výše uvedené pojmy z předchozí kapitoly, které souvisí jak s genderem, tak s pohlavím (v případě intersexuality pouze s pohlavím), a zároveň se jimi hlouběji nezaobírat – vzhledem k tématu práce nejsou tyto informace příliš podstatné, avšak je nezbytné je v kontextu zmínit.

Pojmenovat jednotlivé skupiny sexuálních identifikací je velmi obtížné, protože se s vyvíjející kulturou a společností objevují nové názvy a nové „typy“ těchto identit. Liší se však od tradičního ztotožnění se s biologickou přirozeností jedince.

Mnou nejdříve zmíněná transsexualita označuje nesoulad psychické a biologické stránky pohlaví. Dle Slobody (2016, s. 61) je však zastřešujícím názvem termín *trans identity*, který (alespoň částečně)² odpovídá pluralitním identifikacím sebe sama. O tom se ještě zmíním níže.

Transsexualita je často vykládána jako porucha/diagnóza označená F64.0 v MKN³, přesněji *porucha pohlavní identity* (angl. gender identity disorder)⁴. Je ji možné řešit medicínsky, a to podstoupením změny pohlaví. Tento proces zahrnuje mnoho fází, o kterých je možné se dočíst např. v autobiograficky laděných knihách Terezy Spencerové nebo Leslie Feinberg.⁵

Dalším uvedeným pojmem je *nebinárnost pohlaví* (angl. genderqueer). Jedinec označený nálepkou nebinárnosti je ten, který se nechce přiřadit k jedné ze dvou binárních skupin ve společnosti – ženy, muži. Těchto lidí je široká škála, někteří se hodnotí jako pohlavně neutrální, někteří vnímají sebe sama někde na pomezí ženského a mužského pohlaví, případně dokonce někde úplně jinde.

Posledním ze zmíněných pojmů je *intersexualita* neboli mezipohlavnost. Jednoznačná a konečná definice není dle Dregerové (2009) možná. Tento termín se od předchozích liší tím, že se netýká genderu, ale takřka výlučně biologického pohlaví. Označujeme jím jedince, jejichž „biologické znaky samy o sobě nejsou v souladu a jednoznačně neukazují buď na biologické mužství, nebo ženství.“ (Sloboda 2016, s. 61) Tito jednotlivci s různě uspořádanými chromozomy byli dříve označováni jako hermafrodité. Dnes se tento termín kvůli přílišnému zúžení nepoužívá.

Všechny výše uvedené nebinární varianty pohlaví jsou mnohdy zahrnovány pod zastřešující pojem *transgender*, případně dle Slobody (2016) pod již zmíněné *trans identity*. Spencerová (2003, s. 38) uvádí, že transgender lidé jsou ti, kteří „nějakým způsobem nesplňují očekávání, která daná společnost spojuje s jejich biologickým pohlavím.“ Pojem transgender vznikl, aby zpochybnil pojem transsexualita, který je biomedicínsky definován. Tento nový termín má smazat hranice mezi jednotlivými škatulkami, do kterých jsou jedinci zařazováni.

² Sloboda (2016, s. 61) zde uvádí, že jakékoliv množství identifikací je nedostatečné, protože genderové identity jsou definovány skrze vlastní identifikaci jednotlivce. Pod pojmem „trans identity“ tedy myslí kategorie, z nichž nejčastěji užívanými jsou transsexualita, transgender, travestismus, transvestitismus atd.

³ Mezinárodní klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů. Vydává WHO.

⁴ Gender je zde přeloženo jako pohlaví, kterému ale odpovídá v angličtině slovo sex. Já se však budu držet sociálněkonstruktivistického pojetí a dle Slobody (2016) předpokládám již uvedený rozdíl mezi slovem gender a pohlaví.

⁵ Více k tématu transsexualita viz např. kniha *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. (Fifková a kol. 2008)

1.3 Sexuální orientace (preference)

„Celoživotní, neměnný a nositelem nezapříčiněný a nezvolený stav výlučné nebo převažující erotické a citové preference osob daného pohlaví.“ Takto definuje sexuální orientaci Weiss (2010, s. 107)⁶. Zkrácené vysvětlení kolokace sexuální orientace pak zní kupříkladu následovně: „Sexuální preference osob stejného či opačného pohlaví, příp. obou pohlaví.“ (Sloboda 2016, s. 16)

Pojetí sexuální orientace a tolerance vůči ní jsou opět napříč historií a kulturou velmi odlišná, zvláště co se týče té homosexuální a bisexuální. Rovněž zde znovu narážím na problém společensky konstruované existence dvou bipolárních kategorií. Orientace byly dříve považovány dvě – výlučně heterosexuální a výlučně homosexuální. Postupně se začaly objevovat teorie o škále možných hetero-/homo- sexualit a došlo tak k představě sexuální orientace jakožto poli, které zohledňuje různou míru sexuální přitažlivosti a také kulturní aspekty sexuality. (Sloboda 2016, s. 17)

Weiss (2010, s. 107) uvádí, že „rozhodujícím pro rozpoznání sexuální orientace jsou erotické představy, sny, fantazie a kvalita erotické citové náklonnosti – zamilovanosti.“ Sny a představy bývají dle freudiánské představy zejména u homosexuálů považovány za projev něčeho potlačeného, tedy sexuální orientace. Tato vodítka společně s citovou náklonností k určitému pohlaví proto bývají předkládány jako nápovědy k odhalení sexuální orientace. (Sloboda 2016, s. 19–20)

1.3.1 Druhy sexuální orientace

Zde je znovu podstatné načrtnout jakousi pomyslnou hranici mezi genderovou identitou a sexuální identitou. Výše jsem u sexuální (genderové) identifikace předpokládala, že se jedná o vytváření identity na základě sebepojetí coby muže nebo ženy. Zde předpokládám sexuální orientaci jakožto vytváření identity na základě sexuální a vztahové preference k určitému pohlaví.

Sexuální orientaci v tomto pojetí rozlišujeme na heterosexuální, homosexuální a bisexuální. Za heterosexuálního jedince považujeme člověka, který je sexuálně přitahován opačným

⁶ K této definici se v průběhu práce pro vymezení některých pojmů vracím.

pohlavím. Za člověka homosexuálního pak jedince sexuálně přitahovaného stejným pohlavím a za bisexuální osobu tu, která je přitahována oběma pohlavími ve stejné míře.

Bisexualitou velmi často označujeme přechodné období mezi heterosexualitou a homosexualitou, rovněž může znamenat nejistotu ve vlastní sexuální orientaci, experimentování či sebezapření z důvodu odmítnutí společnosti. (Sloboda 2016, s. 60) Přesný počet bisexuálů tak není znám a stejně jako při výzkumech zaměřených na počet homosexuálních lidí jsou výsledky odlišné. V českém průzkumu poskytovaném společností DEMA v roce 1998 uvedla 4 % žen a 6 % mužů, že někdy mělo sex s osobou stejného pohlaví. Jako homosexuální se identifikovala 3 % žen a 2 % mužů. (Zvěřina 2003, s. 120) Weiss (2010, s. 108) uvádí, že množství mužů, kteří připustili svou opakovanou homosexuální zkušenost, se zvýšilo na 2,5 % v roce 2003, zatímco procento žen s homosexuální zkušeností se pohybovalo od 2,6 do 6 %. Byla zde položena i otázka, kolik mužů se považuje za bisexuální, výsledek byl 12,5 %. Počet žen, které se považovaly v roce 2003 za bisexuální, byl necelých 10 %.

2 Homosexualita

Pro celkové ladění a uvědomění si cíle a poselství práce znovu zopakují Weissovu definici pojmu orientace: „Celoživotní, neměnný a nositelem nezapříčiněný a nezvolený stav výlučné nebo převažující erotické a citové preference osob daného pohlaví.“ (Weiss 2010, s. 107) Pokud bych totiž chtěla definovat homosexualitu, mohla bych ji použít také.

Běžně je homosexualita chápána jako opak heterosexuality – přitažlivost ne opačného, ale stejného pohlaví. Pokud uvedu její definici, zní dle Brzka a Pondělíčkové (1992, s. 19) opravdu téměř totožně s Weissovou definicí sexuality: „Homosexualitou rozumíme trvalou citovou a erotickou preferenci osob stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav charakterizovaný tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví.“⁷ Brzek s Pondělíčkovou (tamtéž) dále uvádí, že se jedná o „sexuální orientaci spojenou s láskou, romantikou a se sexuálním přáním, které je zcela nebo z větší části pocíťováno a prožíváno k osobám stejného pohlaví.“

Z výše uvedeného vyplývá, že homosexualita se jinak kvalitativně od heterosexuálního vztahu či orientace neliší. Jediným rozdílem je, že se týká dvou osob stejného pohlaví. Nabízí se tedy myšlenka, že ve vztahu nezáleží na sexuální orientaci, ale výhradně na osobnosti daných jedinců.

2.1 Termín homosexualita

Slovo pochází z druhé poloviny 19. století (kolem r. 1869) z německého prostředí. Za původce slova se označuje Karl Maria Benkert (K. M. Kertbeny). On byl rovněž prvním, kdo v moderní době prosazoval sexuální orientaci za vrozenou a neměnnou a svým spisem vystupoval proti názoru mužské sodomie jakožto čiré zlomyslnosti. Postupně byl termín zpopularizován a plně nahradil slova typu sodomie či pederastie. (Zvěřina 2003, s. 120)

V prvopočátcích vznikl pojem ve spojitosti s fyzickou sexualitou, tzn. poukazoval na provozování sexu s osobou stejného pohlaví. A to i přes to, že původní etymologie slova vychází z latinské terminologie, kde slovo „sexus“ nese primárně význam *pohlaví* (není výhradní odkaz

⁷ Definice byla psána v době, kdy byl ne příliš příznivý vztah k pojetí homosexuality. Je psána z lékařského hlediska a má obhajující charakter. (Janošová 2000)

na pohlavní styk) a slovo „homo-“, první část složeniny, význam *totožný*. Tento překlad může odkazovat na soulož se stejným pohlavím, ale také výhradně nemusí, stejně tak jako dnes chápeme heterosexuální.

I přes tendence soudobé společnosti k chápání pojmu dle anglického překladu (či dle původní etymologie), kde slovo *sex* znamená nejen samotný akt, ale rovněž i pohlaví, je ve Velké Británii více užíváno označení *gay*, které je používáno pro muže i pro ženy, a slovo *homosexual* se kvůli snaze o zamezení stigmatizace spíše neuvádí. V prostředí českém ale platí za souhrnný název stále pojem homosexuálové, který zahrnuje gay muže i lesbické ženy. (Sloboda 2016, s. 40–41)

2.2 Vznik homosexuality a její léčba

U vzniku homosexuality nebo obecně sexuální orientace bych opět ráda připomněla definici Weisse, že orientace není otázkou svobodné volby. I přes to, že nejsou přesně popsány mechanismy, které by vedly ke vzniku některé ze sexuálních orientací, existuje množství indicií svědčících pro biologickou podmíněnost. S největší pravděpodobností se jedná o více kauzalit vedoucích k té či oné sexuální orientaci. Weiss (2010, s. 112) také uvádí, že by se nejednoznačnost výsledků neměla projevit ve zpochybňování biologické podmíněnosti, ale měla by vést k hledání metodických chyb. Uvedu některé předkládané výzkumy a teorie.

2.2.1 Biologické a psychogenní studie

Jedna ze základních biologických hypotéz předpokládá genetické dispozice pro vznik homosexuality. Roku 1993 vědci z Národního ústavu pro výzkum rakoviny v USA zjistili, že mužské pohlavní chromozomy X mají u homosexuálních mužů dlouhé raménko v oblasti označované Xq 28. Zde se tedy měl nacházet gen zodpovědný za vznik homosexuality. Rovněž zjistili, že v příbuzenstvu těchto mužů z matčiny strany lze dohledat další homosexuálně zaměřené jedince. Potvrdili tím hypotézu vyčtenou mnoho let před nimi, že homosexualita je více děděna z matčiny strany. Problém je, že žádný znak v genetickém vybavení nebyl zjištěn u žen. (Janošová 2000, s. 26)

Toto tvrzení vyvrací doposud největší provedený výzkum z roku 2019 zaměřený na genetické profily více než 490 tisíc obyvatel USA, Velké Británie a Švédska. Dokazuje, že homosexuální chování ovlivňuje mnoho genů, ne pouze jeden, a rovněž je ovlivňováno dalšími příčinami

pocházejícími z vnějšího okolí. (Ganna a kol. 2019) Genetik B. Neale, který na studii pracoval, uvedl: „Jedná se o normální a přirozenou součást variace našeho druhu.“ (tamtéž)

Další studií, která předkládá biologické determinanty, je studie prenatálních hormonů. V této oblasti je nejvýznamnějším endokrinologem Günter Dörner. Ten předpokládal, že během intrauterinního vývoje dojde k diferenciaci zásobením center v oblasti hypotalamu, a to během jednoho týdnu 2. trimestru. Za vznikem homosexuality u mužů pak stojí nedostatek testosteronu. Novější hypotézy se přiklánějí k názoru, že se spíše jedná o odlišnou reakci sexuálních center mezimozku na tento hormon. (Janošová 2000, s. 27)

Rovněž byly prováděny studie se zaměřením na imunologii (nejmladší z bratrů bývají homosexuální – organismus matky může projevat zvýšenou imunosenzitivitu vůči androgenům plodu) nebo např. byly zaznamenávány rozdíly u psychofyziologických charakteristik – častější leváctví u homosexuálů, horší prostorová představivost či nižší agresivita u mužů. (Weiss 2010, s. 108)

Opakem k tvrzení biologickému je teorie psychogenní, která byla před desítkami let upřednostňována. Tato teorie předkládala tvrzení, že homosexualita je výhradně stav získaný, zvolený nebo naučený v průběhu života. Nebyla však validně zkoumána a důkazy nebyly předloženy, není tak potvrzena její platnost.

2.2.2 Léčba homosexuality

Homosexualita přestala být postupem času chápána jako zvrhlost a byla pojímána jako porucha sexuálního zdraví, kterou je potřeba léčit. Existovaly různé metody, které se využívaly k odstranění orientace na stejné pohlaví, avšak veškeré pokusy byly neúčinné.

Prvním takovým známým pokusem je doporučení neurologa Hammonda z roku 1892 o intenzivním cyklistickém tréninku, který měl směřovat k překonání nervového vyčerpání způsobujícího homosexualitu. Další terapeutické pokusy zahrnovaly např. zvýšené množství konzumace alkoholu, užívání kokainu či návštěvu nevěstinců, popř. kastraci. (Weiss 2010, s. 116) Kastrace byla často rovněž výsledkem hormonálního léčení, které spočívalo v podání mužských hormonů či v odebrání homosexuálních varlat a nahrazení heterosexuálních, ty však tělo nepřijalo a muž byl vykastrovaný homosexuál. Dnes je známo, že množství hormonů nemá na orientaci vliv. (Brzek 1992, s. 60–62)

O léčbu se pokoušely rovněž psychoterapeutické směry, jako např. psychoanalýza a averzivní metoda. Ta spočívala v podávání prostředků vyvolávajících zvracení při nežádoucích fantaziích jedince či pouštění elektrického proudu do jeho těla. Tyto pokusy byly mnohdy spíše mučením, nepřinesly však žádné výsledky, a proto bylo od metod odstoupeno. (Janošová 2000, s. 31)

Roku 2000 byl vydán Americkou psychiatrickou asociací dokument, v němž se přistupuje k názoru, že chybí prokazatelné výsledky léčby, a tudíž se léčení nedoporučuje. Rovněž je odmítnuto považovat homosexualitu za nemoc, která by vyžadovala léčení.

2.3 Vývoj pojetí homosexuality

Je zřejmé, že styky či praktiky mezi stejnopohlavními jedinci se objevovaly napříč kulturami v různé podobě už několik století před naším letopočtem. Zmínky o nich najdeme např. z období starověké Číny, z islámského období nebo starověkého Říma.

2.3.1 Mimoevropské kultury

Jednu z nejstarších zmínek nalezneme ve spise *Naučení vezíra Ptahotepa* ze starověkého Egypta z 24. stol. př. n. l. Zmínky zde mají zavrhuující charakter. Homosexualita byla rozšířena také v Mezopotámii, a to včetně mužské prostituce. Naopak židovské zákony proti homosexualitě eticky odlišovaly židy od pohanů.

Stejně tak i v jiných kulturách bylo na homosexuální styk nahlíženo negativně, výjimku tvoří indiští hidžrové, kteří jsou často označováni jako třetí pohlaví. Je to skupina transsexuálů, homosexuálů a intersexuálů, kteří společně utvářejí vlastní komunitu založenou na sounáležitosti. Těm je sice smazán kastovní původ a jsou od běžné společnosti odloučeni, ale nejsou jinak stíháni. Také v nejstarší knize asi ze 4. stol. n. l. zabývající se milováním – *Kámasútre* – najdeme zmínky o lesbickém a harémovém styku žen.

V islámské společnosti nebyla trestána homosexualita, ale konkrétní akt. Pokud byl muž⁸ při homosexuálním styku v pasivní roli, bylo na něj nahlíženo jako na zvráceného člověka, který narušoval Boží stvoření a nesplňoval mužskou roli. Muž, který se choval aktivně, nebyl brán jako homosexuál, protože plnil roli muže, nikoli ženy. V teokraticky zřízených státech (Írán)

⁸ Zmiňuji pouze muže, protože v islámském zákoně je homosexuální chování ženy nepřipustné a je hodnoceno podobně jako mimomanželský sex. Touto příčinou není lesbické chování v zemích příliš známé. (Janošová 2000)

však vedly tyto činy k popravám gayů. Dnes jsou ale přehlíženy, protože, na rozdíl od cizoložství, neohrožují majetek, čest a právo muže. (Janošová 2000, s. 37–40)

2.3.2 Evropa do 20. století

Z evropských dějin shledávám za podstatné zmínit staré Řecko, protože právě zde byla poprvé a naposled homosexualita, zejména milenecké vztahy mezi chlapci a muži, po určitou dobu paralelou k heterosexuality. Tyto vlivy přicházely od Dóřů, kteří věřili, že tím předávají chlapci mužnost. (Janošová 2000, str. 42) Ženy měly v tehdejší společnosti nevýznamné postavení a ženská sexualita zde byla zavrhována, proto je zřejmě zcela neznámá. Jedinou výjimkou je básnířka Sappó, spojená mj. se vznikem řecké lyriky, která kolem roku 600 zřídila na ostrově Lesbos Dům múz a jako první žena se „přiznala“ ke své homosexuální orientaci. Náklonnost ke členkám dívčího kroužku, uctívajícího poezii a hudbou bohyni Afroditu a devět Múz, vyzařuje z dochované poezie.

S příchodem Konstantina Velikého⁹ a s převládající židovsko-křesťanskou tradicí začala být homosexualita znovu odmítána. První zmínku z českého území nalezneme v Karolinském trestním kodexu vydaném Karlem IV. roku 1353. I zde se nachází požadavek krutého trestání homosexuálního styku. Tyto postihy byly zmírněny až roku 1787 Josefem II., kdy byly stejnopohlavní styky trestány vězením. (Brzek 1992, s. 107–111) Tento přístup se až do konce monarchie nezměnil.

2.3.3 Přelom v pojetí homosexuality

Homosexualita se během 19. století dostávala do lexikonu nemocí a až roku 1896–1897 byla vyslovena myšlenka, že je vrozená. Příznivý vývoj počátku svobody a pojetí individua byl ale zastaven 2. světovou válkou a nacistickou diskriminací a genocidou všech „odlišných“.

Necelých 20 let po konci války začal proces dekriminizace homosexuality a Československo bylo jednou z prvních zemí, kde byla trestnost zrušena. Dnes uznávají všechny státy Evropy homosexuální styk jako legální a mnoho z nich má uzákoněno stejnopohlavní manželství či homoparentní osvojení dítěte (zejména státy západní a severní Evropy – např. Lucembursko,

⁹ Císařem od roku 306 n. l.

Německo, Belgie, Velká Británie, Švýcarsko, Španělsko), určitou roli zde hraje požadavek EU o zrušení anti-gay legislativy.

2.3.4 Česká společnost a homosexualita

Skořepa ve své knize *Puberta* vydané roku 1940 (s. 261–264) uvádí, že „vrozená homosexualita je biologickou variací pohlavního pudu a neměla by se hodnotit morálně ani soudně, třebaže její projevy musí být zákonem omezeny.“ Zařazuje ji přitom do chlapeckých úchylek. Uvádí také, že někteří autoři (zejména psychologové – např. Hoffman, Adler) odmítají uznat, že homosexualita by byla vrozeným jevem.

Zlom nastává roku 1961, kdy byl v Československu stíhán pouze pohlavní styk se stejnopohlavní osobou, která nedovršila hranici 18 let. I přesto bylo zakázáno homosexuálům hromadné shromažďování, podávání seznamovacích inzerátů nebo zakládání organizací a StB vlastnila seznamy homosexuálně orientovaných osob. Téma však začalo být na počátku 80. let aktuální z důvodu onemocnění AIDS považovaného za nemoc homosexuálů.

Po listopadu 1989 umožnila svoboda slova započít boj o upevňování práv homosexuální menšiny. V roce 1990 byla zrovnoprávněna věková hranice 15 let pro všechny sexuální styky.¹⁰ Od této doby se začíná objevovat téma v médiích a vznikají organizace, které o lepší postavení homosexuálů u nás usilují, např. SOHO¹¹, LAMBDA či politické Hnutí za rovnoprávnost homosexuálních občanů. Roku 2006 byl schválen zákon o registrovaném partnerství, který SOHO navrhlo poprvé už v roce 1995. Od roku 2013 je připraven návrh na novelu zákona o registrovaném partnerství umožňující adopci dětí partnera partnerem druhým a od roku 2018 byl v Poslanecké sněmovně ČR třikrát projednáván zákon o manželství pro všechny.

¹⁰ Charakteristiku postoje sexuologů ještě v roce 1992 dokládá názor A. Brzky a J. Pondělíčkové (s. 110) v knize *Třetí pohlaví: „Pražská sexuologická škola stále chápe homosexualitu jako sexuální deviaci a byli bychom šťastni, kdybychom jednou dokázali léčením homosexuální orientaci změnit.“*

¹¹ Sdružení osob homosexuální orientace, založeno 24. června 1990.

3 Registrované partnerství, rodičovství a coming out

Častým tématem bývá v otázce zrovnoprávnění homoparentních a heteroparentních rodin samotný výklad slova manželství a jeho etymologický původ, jakožto posvátného institutu založeného na vztahu ženy a muže s cílem plodit děti. O tomto tématu se vedou četné diskuse mezi konzervativní a liberálnější částí společnosti. Já se v kapitole tři zaměřuji na institut registrovaného partnerství a jeho porovnání s tradičním manželstvím a dále na (ne)rodičovství homoparentního páru. Rovněž jsem do této kapitoly vložila jednu z podstatných fází v životě homosexuála, a tou je *coming out*.

3.1 Registrované partnerství

„Trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o partnerství“). Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství.“ (MVČR)

Institut registrovaného partnerství mohou občané v ČR uzavírat od 1. července roku 2006 za určitých podmínek – alespoň jeden z partnerů je české státní příslušnosti, oba partneři jsou starší 18 let a nemají dříve uzavřená a stále trvající manželství či partnerství. Tento zákon byl před vydáním vetován tehdejším prezidentem Václavem Klausem, avšak nakonec ho 15. června 2006 Poslanecká sněmovna ČR přehlasovala.

Registrované partnerství se v mnoha právech shoduje s institutem manželství, avšak v několika podstatných se liší. Partneři jsou si rovni, mají právo se zastupovat v běžných záležitostech, mají právo na informaci o zdravotním stavu druhého. Otázka dědictví je také shodná s manželstvím, stejně tak i vyživovací povinnost partnerů. Registrovaným však nevzniká společné jmění, jak tomu v případě manželů je, a to samé platí i v případě zadlužení. Nedochozí ani ke vzniku společného nájmu, partneři se musí domluvit s vlastníkem bytu v nájemní smlouvě. Registrovaní partneři rovněž nesdílí stejné příjmení.

Nejpodstatnější částí institutu je nemožnost společného osvojení dítěte či osvojení dítěte druhého partnera. Do roku 2016 bylo dokonce zakázáno osobám v registrovaném partnerství

adoptovat děti, ačkoli osoba svobodná si dítě adoptovat směla. Ústavní soud shledal tento stav jako diskriminaci. Vyloučení společné adopce z práv registrovaných partnerů ale nadále trvá, a proto se tento fakt stává hlavním jádrem pokusů o zrovnoprávnění manželství a registrovaného partnerství v ČR. K úkonu společného osvojení dětí již některé evropské státy přešly, prvním takovým bylo Nizozemí, ve kterém je rovněž možno uzavírat stejnopohlavní manželství (od roku 2001). Podmínky pro uzavření stejnopohlavního manželství se zde neliší od podmínek uzavření manželství heterosexuálního.

3.2 Rodičovství a vliv na vývoj dítěte

Jak jsem uvedla, tak právě rodičovství je spojeno s definicí rozdílu mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím. Dle Bossové a kol. (cit. dle Weiss 2010, s. 117) se „lesbické ženy od heterosexuálních neliší v zařazení rodičovství do svých žebříčků hodnot.“ Pro registrované partnery však v České republice není snadné pořídit si dítě a založit tím rodinu, přitom právě jedna z možností získání dítěte – adopce oběma partnery – by mohla být vhodným prostředkem.

Kromě adopce a pěstounské péče jsou dva způsoby nabytí dítěte v homoparentní rodině – biologické rodičovství jednoho z partnerů, který přináší dítě do nové rodiny, a sociální rodičovství, kdy dítě přijde na svět způsobem asistované reprodukce v průběhu soužití homosexuálů. Přičemž druhá možnost se týká zejména lesbických párů a v ČR není pro homosexuální páry, ani pro ženy bez budoucího otce, na klinice legálně možná.

Jednou z nejčastějších variant otěhotnění je poskytnutí spermatu ženskému páru, činí tak často kamarád, který po narození zpravidla nebývá, ale může být uveden v rodném listě.¹² V případě homoparentního páru mužského je možnost „darování“ dítěte, což znamená, že žena počne s jedním z mužů dítě a po narození se jeho výchovy zřekne. Zde je ale problém kodifikace institutu matky, která je téměř vždy zapsána v rodném listě, a tudíž si může na dítě klást ze zákona nárok. V některých státech je umožněno, aby dítě homosexuálního mužského páru bylo odnošeno ženou, která na něj po narození nárok nemá. Aby se snížil tlak na mateřství, nosí žena v děloze dítě, které pochází z vajíčka ženy jiné a ze spermatu budoucího otce (jednoho z páru). (Sloboda 2016, s. 112–114)

¹² Zde dochází k podstatnému rozhodnutí, zda bude mít dítě uvedeno v rodném listě jen matku. Pokud tomu tak bude a biologický otec – dárce spermatu – v rodném listě zapsán nebude, dítě bude mít oficiálně pouze jednoho rodiče a v případě nemoci či úmrtí na něj druhý z partnerů nemá nárok, a dítě tak nemá žádného rodiče.

Zejména pro mužské páry by však byla nejjednodušší variantou zmíněná adopce. Zákon v ČR sice od roku 2013 povoluje člověku, který uzavřel registrované partnerství, si dítě adoptovat (žádost o osvojení nesmí být zamítnuta z důvodu sexuální orientace), problémem ale je, že druhý z partnerů na dítě nemá nárok – není zapsán v rodném listě, takže není jeho rodič. Dítěti tak nepřipadají ani např. dědická práva, není považován za tzv. nepominutelného dědice aj. Povolení adopce dětí homosexuály, a tím možné snížení počtu dětí v kojeneckém ústavu nebo DD je často diskutované téma. Tato možnost by přitom umožnila homosexuálům založit vlastní rodinu a dětem by zajistila prostředí s milujícími rodiči, které jim právě v ústavech či domovech schází.

Dětem v ústavech a domovech se také nedostává vzorců fungující rodiny a dítě nezískává pocit bezpečí a nevnímá lásku mezi rodiči, kterou by v opačném případě potom uplatňovalo ve svém manželství či partnerství. (Matějček 1994) Otázkou vlivu DD na vývoj dětí se zabýval např. výzkum agentury Ipsos (Chábová 2015), který se konkrétně zaměřoval na dospívající, jež opustili nebo brzy opustí DD. Jeho výsledky ukazují, že děti vyrůstající v dětských domovech nejsou většinou připraveny na svůj osobní život, mají velmi slabé vazby s přáteli a často zůstávají osamoceny. V DD jsou totiž příliš fixovány k vychovatelkám a v momentě, kdy z domova odchází, nezůstává jim v životě blízký člověk. Také výsledky ukázaly, že děti z domovů studují v 71 % učební obory (a nejsou se svým vzděláním spokojeny), přitom ze všech studujících v ČR se vzdělává pouze 21 % na oborech s výučním listem. (ČSÚ) Rovněž se děti v momentě opuštění DD setkávají s finančními problémy a nejsou dostatečně informovány o možnostech práce, bydlení, finanční gramotnosti atd. Velkým problémem je finanční zabezpečení – pouze 13 % z nich totiž mělo na dobu po opuštění domova našetřené peníze. (Chábová 2015)

V českém prostředí jsou však stále platné názory, že děti, které budou vychovávány homoparentním párem, nepřijdou tak, mimo jiné, v rodině do styku s oběma pohlavími, a budou mít znesnadněnou svou sexuální identifikaci. (Brzek 1992) Zde by bylo opět vhodné připomenout, že homosexualita je pravděpodobně souhrou mnoha faktorů, které jsou vrozené. Ve prospěch adopce také svědčí výzkumy mnoha asociací (Americká psychologická asociace, Americká akademie pediatriů, Psychologická asociace Ohio a mnoho dalších), které dokazují, že se dítě ve stejnopohlavní rodině vyvíjí stejně jako v rodině heteroparentní. (Jsme fér.cz)

První takovou výzkumnou studií byla práce R. Greena, který porovnal 50 homosexuálních matek s 56 dětmi ve věku 3–11 let a 40 osamělých heterosexuálních matek se 48 potomky stejného

věku, děti žily srovnatelnou dobu bez otců. „Autoři porovnávali vývoj sexuální identity a sociálních vztahů u dětí. Nezjistili žádné podstatné rozdíly v pohlavním vývoji mezi oběma skupinami u chlapců a jen málo podstatné rozdíly u dívek.“ (Weiss 2010, s. 117) Dále např. Golomboková (tamtéž) provedla podobnou studii, kde porovnávala lesbické rodiny, heterosexuální rodiny a osamělé matky. Také nezjistila žádné rozdíly ve vývoji, spokojenosti dětí ani v kvalitě vztahu. Uvedla pouze to, že lesbické matky mají s dětmi častější interakci. Roku 2003¹³ se podobnou studií zaměřenou na efekt stejnopohlavního partnerství na děti zabývala CPA: „Přehled psychologických výzkumů Kanadské asociace psychologů vede k závěru, že děti ve stejnopohlavních rodinách se nijak neliší od dětí z rodin heterosexuálních s ohledem na jejich psychický vývoj, sexualitu či genderovou identitu.“ (Herek 2006)

Maskulinní a femininní projevy jsou dle Nedbálkové a Poláškové (cit. dle Janošová 2008, s. 192) „ovlivňovány širším spektrem sociálních vlivů, než je „pouhý“ vzorec chování otce a matky.“ Janošová (tamtéž) k odlišnosti pouze dodává, že se u dětí ve stejnopohlavních rodinách nesetkávali s tak výrazným stereotypem v jejich chování. Dle prokázaných výzkumů se zdá, že je vhodnější pro výchovu a vývoj dítěte prostředí dvou angažovaných dospělých než pouze jednoho, což znamená, že situace je srovnatelná s úplnou a neúplnou rodinou.

Obavy z nesprávného vývoje dětí jsou tedy neopodstatněné, avšak problém, kterému mohou děti čelit, není jejich nesprávný vývoj, ale homofobní společnost, se kterou se mohou setkat během tzv. vnějšího coming outu,¹⁴ kdy se atypické pohlaví rodičů může stát terčem nežádoucí pozornosti. Feinberg (cit. dle Janošová 2008, s. 194–195) však tvrdí, že „tyto konfrontace mají dočasný charakter a pokud je rodina jinak funkční, tak pozornost okolí po čase odezní.“ Heteronormativní stereotyp se ale týká také školy, ve které by učitelé měli mít na paměti, že se v jejich třídě může vyskytovat jedinec, jehož rodiče jsou homosexuálové. „Nejlepší prevencí by však bylo, kdyby školní osnovy i pedagogové více připouštěli alternativní rodinná složení (...) a věnovali jim v rámci výuky určitou pozornost.“ (Janošová 2008, s. 195)

¹³ Studie byla znovu přezkoumána a potvrzena roku 2006.

¹⁴ Zveřejnění odlišné orientace (své nebo někoho blízkého, v tomto případě svých rodičů).

3.3 Coming out

Téma *coming outu*, příp. „vyoutování se“ či identifikování se s..., považuji v kontextu své práce za velmi podstatné, a to z důvodu úzkého sepětí s dospíváním jedince, jeho identitou a bohužel někdy i šikanou či homofobií, a to nejen ve školním prostředí.

Dospívání jedince je z mnoha pohledů důležitou etapou lidského vývoje. Právě zde se začíná objevovat tlak na gender, kdy je u dívek kladen důraz na ženskost a u chlapců naopak na mužnost, nebo sexualitu, a to zejména na obecně společensky myšlenou heterosexuální. V tomto období se velmi často homosexuálně¹⁵ orientovaný jedinec dostává do polemiky s tím, kdo vlastně je a jaká je jeho identita. Toto přijímání sebe sama, vlastní coming out, není jednoduché a je ovlivněno mnoha, zejména sociálními, aspekty: rodinné a sociální prostředí – (ne)akceptace odlišnosti –, existence identifikačních kategorií a jazyka pro pojmenování situace, vzory lidí ve svém okolí či vlastní schopnost prosadit se proti společnosti. (Sloboda 2016, s. 71–80) Tyto aspekty sebeidentifikace a jakéhosi následného zveřejnění sebe sama stále ukazují na heteronorní a bipolárně zaměřenou společnost, pro kterou je homosexualita něco neobvyklého, možná někdy až podřadného. Rovněž zde napomáhají médií sdílené stereotypní představy o vzezření či chování gayů a leseb. Silný vliv na zmiňované pojetí homosexuálů má jakési zmrazení v bodě, kdy začala být homosexuální menšina tolerována. Společenská „proměna neměla spočívat v pouhé toleranci, při níž subjekt tolerance zachovává chápání sebe sama jako entity organizující prostor a sociálně mocenské vztahy v rámci něj.“ (Seidl 2012, s. 380) „Pouhá tolerance znamená popření rovnocennosti!“ (Hromada, cit. dle Seidl 2012, s. 380)

Proces coming outu lze rozdělit dle Slobody (2016) na dvě základní stádia: vnitřní a vnější. Moment sblížování se s vlastní identitou zahrnuje mnoho fází, ve kterých jedinec prožívá nejistotu, pocity osamocení, podřadnosti, zklamání sebe sama i ostatních, ale také například fázi přijímání jiných modelů, představ o budoucnosti, které nakonec vyplynou ve fázi smíření se s danou situací, její přijetí. Tyto fáze vyžadují mnoho odhodlání, aby nedošlo k zastavení fáze coming outu a následné zařazení se, i když proti své vůli, do většinové – heterosexuální – společnosti.

¹⁵ Zmiňuji vzhledem k tématu práce pouze homosexualitu, ale platí to rovněž i pro ostatní neheterosexuální orientace.

Vnější fáze přichází následovně a stejně tak jako ta vnitřní vyžaduje bojovnost a dostatek sil na odkrytí velmi intimní oblasti jedince. Také ona bývá velmi stresující a náročná, je proto důležité, aby byl jedinec sám se sebou vyrovnaný, měl zvládnutou fázi vnitřního coming outu a přijmul fakt své sexuální orientace. Velkou roli v tomto procesu hraje znovu strach z případné negativní reakce, a to zejména od nejbližších – rodičů, prarodičů, přátel. I ti pak prožívají tzv. *sekundární coming out* (Sloboda 2016, s. 81). Ten se týká zejména rodičů homosexuálního jedince a rovněž obsahuje fáze zjištění, uvědomění si, (ne)přijetí a (ne)sžití se s odlišností vlastního dítěte. Nejtěžší přitom bývá přijetí syna homosexuála otcem. Samotný coming out však trvá celý život a je důležité, aby se jedinec rozhodl sám, kdy je na čase se odkrýt. Odhodlání odkrýt se však může mít i pozitivní vliv na vlastní sebepřijetí, a to v případě kladných reakcí od okolí.

U mladistvých tato fáze přijetí odlišné sexuality může vytvářet v prostředí „vhodné“ podmínky také pro konfrontaci s dětmi odlišných názorů. Dítě se tak může znovu dostat do psychicky zátěžové situace, tou je odolávání posměchu či urážkám mířeným na jeho osobu z důvodu odlišnosti. Právě k homofobii a šikaně může být škola vhodným prostředím. Pro tyto případy vznikly mnohé poradny (Sbarvouven.cz) a organizace (STUD), které se zaměřují také na pomoc dospívajícím ve složitých situacích spojených s coming outem a vlastní identitou. Rovněž dnes přispívají k snazšímu přijetí odlišné orientace příspěvky slavných youtuberů, kteří si fázi již prošli, a mohou tak sdílet své pocity a emoce.

4 Homofobie a šikana

Gartrell (cit. dle Weiss 2010, s. 117–118) v roce 2000 konstatoval: „87 % dětí z lesbických rodin je dobře adaptováno ve vztahu k vrstevníkům. Avšak 18 % se setkalo s homofobními projevy učitelů či spolužáků. Tyto obavy jsou časté a odrážejí zřejmě více vnímání dospělých než dětí, pro které nepředstavují alternativní modely v rodinách spolužáků a kamarádů překážku v jejich akceptaci.“

Jak jsem zmínila výše, homoparentní výchova je srovnatelná s výchovou heteroparentní a nijak se mezi sebou neodlišují, avšak postoje k homosexuálům ze strany jiných dospělých autorit na děti vliv mají. Jak uvádí Kultánová (2017, s. 1): „Nikoli sexuální orientace rodiče, ale homofobie je problém, jemuž jsou děti vystavovány.“

Termín *homofobie* byl poprvé použit roku 1972 psychologem Georgiem Weinbergem a vyjadřuje jakousi obavu z „nepřirozené“ homosexuality a homosexuálních osob, která vede k pocitům nenávisti, odporu, odmítání a může skončit i případným zesměšňováním homosexuála, nebo dokonce ubližováním či dlouhodobějším šikanováním. Ti, kteří jsou nositeli obav, pro ně často hledají racionálně podložené důvody a nacházejí je např. v náboženských textech nebo se odkazují na zachování tradiční rodiny. (Smetáčková 2009) Weiss (2010, s. 112) ještě dodává rozdíl mezi homofobií a fobiemi jinými. Tvrdí, že odpůrci se homosexuálům nevyhýbají, ale naopak hledají možnosti kontaktu, aby je mohli fyzicky či slovně napadat.

Podstatou homofobie je opět sociálně konstruovaný gender¹⁶. Naše společnost je bipolárně rozdělena na ženy a muže, ženství a mužství. Rovněž lze téměř vše rozdělit na ženské a mužské. Tyto dva aspekty se dle častého tvrzení vzájemně doplňují a tvoří ideální celek. Z toho vyplývá, že pokud je ideální celek tvořen mužem a ženou, je společensky pojímaným ideálem také heterosexuality a ostatní -sexuality jsou odchylkou z tohoto systému. (Smetáčková 2009)

V ČR existuje tzv. antidiskriminační zákon, který se k homofobii vztahuje. Je zanesen pod č. 198/2009 Sb. a na jeho základě nelze s osobou zacházet méně příznivě, než se zachází nebo by se zacházelo, s osobou jinou ve stejné situaci, a to např. i z důvodu sexuální orientace. V zákoně je rovněž dodáno, že diskriminace je i jednání, kdy je s osobou zacházeno takto na základě situace domnělé. (MVČR) I přesto se ve výzkumu provedeném ombudsmanem v roce 2019

¹⁶ Viz podkapitola Gender a pohlaví – podkapitola 1.1.

ukázalo, že během 5 let bylo obtěžováno 55 % dotázaných¹⁷ a 15 % dotázaných se zmínilo, že bylo fyzicky/sexuálně napadeno. Dohromady se tedy setkalo s nějakou formou homofobie 1981 osob. Tento výzkum také kladl dotazy na místo, kde k obtěžování a napadení došlo. V případě prvním se škola/univerzita umístila na 2. místě (29 %) po veřejném prostranství. V případě druhém se umístila škola či univerzita na místě 4. se 13 %, opět po veřejném prostranství, restauračních zařízeních a venkovním prostředí. (Šabatová 2019)

Druhým úzce souvisejícím pojmem týkajícím se obtěžování či útoků na jedince je *šikana*. Dle Smetáčkové (2009, s. 15) je šikana definována takto: „Zásadně narušené vztahy v sociální skupině, kde jedinec či několik osob opakovaně a dlouhodobě ubližují jinému člověku nebo skupině osob. Ubližování může mít různé podoby a různou vážnost.“ Autorka dále dodává, že šikana má dlouhodobé negativní následky pro šikanovaného člověka. Ten je vyloučen ze skupiny z toho důvodu, že je skupinou, jejich podmínkami, považován za odlišného nebo spadá pod skupinu lidí, která je terčem společenských předsudků. (Smetáčková 2009, s. 16–17) Jedním z těchto předsudků je i jakási podřazenost homosexuality či jiné neheterosexuální orientace té většinové, heterosexuální. Právě tyto předsudky a následné dlouhodobější obtěžování neheterosexuálů nazýváme *homofobní šikanou*, se kterou se lze často setkat právě ve školním prostředí.

4.1 Školní prostředí

Škola, ve které probíhá tzv. sekundární socializace¹⁸, má velký vliv na dětský vývoj. Zde nachází jedinci své vrstevníky, a proto škola poskytuje jedinci nejen výchovnou, vzdělávací atp. funkci, ale rovněž i funkci socializační. Právě škola je institucí, která má být v tomto směru co nejvíce objektivní, ale i ona reflektuje společnost, její genderový a sexuální řád. (Sloboda 2010, s. 85)

Neblahý vliv homofobie a šikany může na žáky působit v mnoha směrech. Ať už to jsou záško-
láctví nebo zhoršené studijní výsledky v rovině vzdělávací, může vést homofobie i k depresím, popřípadě sebevraždám v rovině psychosociální. Toto dokazuje i analýza Ryana a Riverse z roku 2003 (cit. dle Sloboda 2016, s. 86). Dle nich často dochází u žáků, kteří sami sebe

¹⁷ Dotazovány byly nejen homosexuální osoby, ale rovněž i bisexuální a transgender osoby.

¹⁸ Primární socializace probíhá v rodině, terciární probíhá v dospělosti.

charakterizují jako LGBT+¹⁹, právě ke zhoršení prospěchu či opuštění studia, a to zejména v období coming outu.

Dle výzkumu provedeného ombudsmanem v roce 2019 se s častou formou šikany setkala ve školním prostředí až pětina respondentů²⁰, cca 290. Naopak nikdy se s takovým chováním nesetkala necelá čtvrtina dotázaných, cca 348. (Šabatová 2019) Analýza PROUDu prokazuje, že se s negativními poznámkami či přímo nadávkami namířenými na LGBT+ osoby setkala pětina dotázaných studentů a 8 % učitelů existenci LGBT+ přímo popíralo²¹. (Hajdlíková a spol. 2016)

Odsuzující chování spolužáků/vrstevníků má na neheterosexuálního studenta značný vliv, stejně jako homofobie či šikana ze strany učitele jakožto autority a člověka, který předává hodnoty, vědomosti a postoje. Pokud jsou jedinci nuceni homofobii či homofobní šikanu podstupovat, je pro ně ve třídě vytvářeno negativní klima. (Smetáčková 2009)

Homofobní chování je ve školním (třídním) kolektivu specifické. Často je realizováno chlapci²², kteří jsou zaměřeni na jiné chlapce chovající se zženštěle nebo dětinsky, rovněž mohou být opožděni ve fyzickém růstu, jinak se oblékat než ostatní nebo být příliš přizpůsobiví autoritám. Čechová (2016, s. 13) ve své publikaci uvádí příklad 16letého žáka, který byl označován za gaye, protože přišel na střední školu z baletní konzervatoře, a to i přes zájem o holky. Z toho vyplývá, že často vůbec není toto chování spojeno se skutečnou sexuální orientací či genderovou identifikací. (Plummer 1999, cit. dle Sloboda 2016, s. 86)

Plummerovo zjištění doplňuje i Smetáčková (2009, s. 24) tvrzením, že často označení za homosexuála (příp. jiný výraz tohoto významu) zesiluje nadávky jiné, které jsou cílené na něčím se odlišující osobu. Jazyk obsahující homofobní posměšky či jiná přirovnání je v řeči dětí obecně běžný, nemusí se jednat pouze o nadávky. I k tomuto uvádí příklad Čechová (2016, s. 13) citací 15leté Sylvie: „Jednou jsem si do školy vzala kostkovanou košili a spolužák hned na to, že mám lesbickou košili.“

¹⁹ Iniciálová zkratka – iniciála leseb, gayů, bisexuálů, transgender osob a dalších (označuje znaménko +).

²⁰ Dotazovány byly nejen homosexuální osoby, ale rovněž i bisexuální a transgender osoby.

²¹ Zde se jednalo o online dotazník cílený na žáky/studenty od 14 do 23 let (žáci 8., 9. třídy a všech typů středních škol, příp. čerství absolventi), průměrný věk byl 17 let. Odpovědělo 1314 respondentů z nichž se 47 % identifikovalo jako heterosexuální a 20 % jako homosexuální.

²² Důvodem je genderový řád. Na muže jsou kladeny vyšší požadavky na „správnou“ orientaci, protože mužská homosexualita je častěji zvyrazňována než ženská, je jim přisuzována sexuální aktivní role a jejich agresivita je obecně více tolerována než ženská. (Connel 1995, cit. dle Smetáčková 2009)

Děti se ale kromě výše uvedených situací mohou ve školním prostředí setkat s mnoha dalšími případy, které vedou k většímu možnému riziku šikany a nepřívětivých vztahů mezi spolužáky, spolužákem a učitelem, učitelem a rodiči atd. Může to být coming out spolužáka nebo učitele, homosexuální jedinec v rodině spolužáka (rodiče, sourozenec), jedinec sympatizující s touto menšinou, předpoklad genderově stereotypního chování či stejnopohlavní pár. (Čechová 2016, s. 13–14) Pro tyto příklady je právě škola častým místem výskytu homofobní šikany, a proto by právě zde měla probíhat preventivní dlouhodobá opatření.

4.1.1 Prevence homofobní šikany

Aby bylo zabráněno takto se vytvářejícímu klimatu ve třídě/škole, je třeba dbát na několik možných projevů homofobie vůči případným neheterosexuálním žákům (nejen v třídních kolektivech): zesměšňující vtipy, obrázky, komentáře, verbální poznámky, různá gesta, pohyby, odhalování partií, intimní doteky, předstírání sexuálních pohybů, fyzické napadání či ignorování. (Čechová 2016, s. 10) Avšak je třeba si uvědomit, že nejen tato pozornost povede k celkovému zlepšení situace. Důležité je vědomí, že homofobie není výmyslem samotného jedince, ale že tyto předsudky jsou ukotveny napříč společnostmi, která, i přes zlepšující se situaci, je spíše stále heteronormativní.

V případě propuknutí šikany a nutnosti jejího řešení by měla mít každá škola, mimo principů doporučených Metodickými pokyny MŠMT proti šikaně obecně, vypracovaný svůj program proti šikaně. Je také nutná spolupráce školního psychologa, učitelů, výchovného poradce atd. K prevenci homofobní šikany by také přispělo zařazení tématu menšinové orientace do kurikula.

5 Školní dokumenty

Jak jsem již zmínila, ve škole je možnost setkávání se s tématem homosexuality v mnoha oblastech, a to jak ve formálním, tak v neformálním (skrytém) kurikulu. Kurikulum je dle Maňáka (2008, s. 14) „obsah vzdělání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením.“

Formálním neboli explicitním kurikulem jsou myšleny dokumenty, učivo a s tím korespondující učební materiály a učebnice²³. Jednoduše to, co je obsahem výuky. Tím druhým, neformálním kurikulem, je pak vše ostatní, s čím se žáci setkávají, a nespadá to do kurikula formálního, včetně vztahů mezi učiteli, mezi spolužáky, celkového klimatu školy atd. (Smetáčková 2009, s. 20) Termín neformální by se rovněž dal nahradit pojmem skryté. Neformální či skryté kurikulum je mnohdy neintencionální soubor postojů, chování, procesů, efektů atd., který žáci absorbují a později aplikují ve svém životě. (Průcha 2008, s. 214)

Tyto výše uvedené aspekty školního prostředí mohou vést k již zmiňovanému neblahému zrodu homofobie, která je u dětí ovlivněna nedostatkem seriózních informací o lidské sexualitě. Bohužel je ve škole málo podkladů k výuce a nedostatek materiálů s tímto obsahem²⁴, a to i z důvodu tabuizace sexuálních témat. Tím je výuka znesnadněna, ba někdy dokonce vědomě opomíjena. Smetáčková (2009, s. 20–21, 32–37) také uvádí, že je podstatné homofobii ve školním prostředí viditelně odmítnout a nepředpokládat, že její odmítnutí je samozřejmé.

5.1 RVP

V RVP pro základní vzdělávání a gymnázia jsou, vzhledem k tématu, podstatné zejména oblasti Člověk a zdraví a Člověk a společnost. Roli hraje také průřezové téma Osobnostní a sociální výchova. I přes to, že se v RVP vyskytují výše uvedené oblasti a průřezové téma, se se stěžejním termínem homosexualita či jiná sexuální orientace nebo gender vůbec nesetkávám.

V RVP pro ZŠ se v oblasti Člověk a jeho zdraví ve výstupech pro druhé období nachází fráze: „Žák uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech

²³ Většina učebnic je stále genderově a heteronormativně stereotypních. Avšak v učebnicích je od roku 2009 dle nařízení MŠMT nutná genderová korektnost a stejně tak je genderová korektnost doporučována i v mluveném jazyce.

²⁴ Některé materiály vytváří např. organizace Nesehnuti.

sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku.“ (RVP ZŠ, s. 49) Zde je zřetelné, že se na druhém stupni základní školy pracuje pouze s dvěma pohlavími a sexuální chování může probíhat pouze mezi chlapci a děvčaty. Malým náznakem, kde by se mohlo o jiné než heterosexuální orientaci pojednávat, je zmínka o sexuálním dospívání a sexualitě jako součásti formování osobnosti, která se nachází v sekci učivo u výchovy ke zdraví. V popisu učiva pro výuku oboru etická výchova se ještě objevuje zmínka o sexuální identitě jedince, která spadá do sexuálního zdraví, a o důstojnosti k lidské osobě. I zde by bylo možné tuto látku probírat.

V průřezovém tématu Osobnostní a sociální výchova jsou rovněž zmiňovány některé termíny, které jsou pro zařazení tématu stěžejní. Například v oblasti sebepojetí a sebepoznání (osobnostní rozvoj) se setkáváme s vícero z nich: moje tělo, co o sobě vím a co ne, můj vztah k sobě samému, moje vztahy k druhým lidem atd.

V RVP pro gymnázia shledávám velmi podobné formulace. U výchovy ke zdraví je jedním z očekávaných výstupů žáka znalost práv každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce, avšak v učivu opět něco konkrétnějšího týkajícího se neheterosexuální orientace není. Rozdíllem je, že se v průřezových tématech pro gymnázia v oblasti Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech vyskytuje nerovnost mezi muži a ženami v globálním kontextu a problematika genderu. Zde se ale zřejmě bude jednat o problematiku sexismu²⁵.

Rovněž jsem nahlédla do RVP pro střední školy – obchodní akademii a ekonomické lyceum. Zde jsem shledala v oblasti Člověk v lidském společenství téma týkající se problematiky genderu. Celkový výstup v tématu společenskovedním má směřovat k toleranci, snášenlivosti a nepodléhání předsudečného jednání. Výstup by tedy měl zahrnovat i zmínku o neexistenci pouze jedné orientace a cílit k toleranci orientací menšinových.

5.2 ŠVP

Také jsem vyhledala některé školní vzdělávací programy, které jsou tvořeny samotnou školou, abych zjistila, jak pracují s informacemi obsaženými v RVP. V ŠVP pro obor Ekonomické lyceum nejmenované obchodní akademie a hotelové školy, které je velmi podrobně zpracováno,

²⁵ Přesvědčení, že jedno z pohlaví je na vyšším společenském žebříčku než to druhé.

jsem našla pouze v rodinném právu, které spadá pod předmět právo, téma registrované partnerství.

V ŠVP pro šestileté gymnázium jsem rovněž nenašla žádnou zmínku ani o neheterosexuální orientaci, ani o registrovaném partnerství. Stejně tak tomu bylo i v ŠVP dalšího z šestiletých gymnázií. Z výše uvedeného rozboru lze vyvodit, že se tematika homosexuality ve vzdělávacích programech neobjevuje, a to jak v primárním RVP, tak ani v ŠVP daných škol.

5.3 Učebnice společenskovedních předmětů

Dalšími stěžejními texty z oblasti kurikula jsou učebnice, ve kterých by mohly být uvedeny příklady, které usnadní učitelům realizaci tématu a poskytnutí informací svým žákům. Tento průřez obsahuje analyzované učebnice jak pro druhý stupeň základní školy, tak učebnice pro střední školy a víceletá gymnázia. Vybrala jsem běžně užívané materiály schválené MŠMT a vydané po roce 2000, u nichž komentuji obsahovou stránku s cílem posoudit, zda jsou tyto učebnice k zahrnutí problematiky do výuky uzpůsobeny. Jsou jimi: *Občanský a společenskovední základ: přehled středoškolského učiva* (Edika), *Občanská nauka pro střední odborné školy a studijní obory SOU* (SPN), *Občanská výchova 9: učebnice pro SŠ a víceletá gymnázia* (Fraus), *Etická výchova 6–7* (Computer media) a *Odmaturuj! ze společenských věd* (Didaktis).

5.3.1 Občanský a společenskovední základ: přehled středoškolského učiva

Učebnice kolektivu autorů – Bartoníčková a kol. –, jejíž první vydání bylo v roce 2009 a nové, aktualizované, v roce 2019 pod nakladatelstvím Edika, je určena především pro žáky středních škol, kteří se chystají ze společenskovedních předmětů maturovat.

Nejprve byla zaměřena pozornost na starší vydání, poté na jeho porovnání s vydáním novým. Ve všech publikacích, nejen v této, jsem hledala jakoukoliv zmínku o odlišné orientaci, registrovaném partnerství, homofobii, rodičích stejného pohlaví atp. V kapitole první byl u vývoje osobnosti nalezen termín homosexualita pouze v kontextu toho, že v období pubescence mají děti kritické názory na postoje starší generace týkající se např. právě homosexuality či postavení žen ve společnosti. Na následující straně (Bartoníčková a kol. 2009, s. 22) u adolescenta se vyskytují 4 typická očekávání mužů a žen v manželství dle S. Kratochvíla. Zejména očekávání mužů jsou dle mého názoru do učebnice naprosto nevhodná. Jsou jimi:

- 1) „Uvařeno, uklizeno – manželství je pro muže zárukou snadného uspokojení základních potřeb – jídlo a útulný domov.
- 2) Sex, kdykoli se mu zachce: předpoklad snadné dostupnosti uspokojení sexuálních potřeb.
- 3) Stálý obdiv: žena by měla muže náležitě obdivovat a patřičně mu to dávat najevo.
- 4) Nezatěžovat starostmi: zbytečně muže neúkolovat, nepožadovat po něm práce v domácnosti navíc či vyřízení nějaké úřední záležitosti.“

Očekávání žen jsou dle Kratochvíla značně odlišná – posedět a popovídat, duševní porozumění, vcítění do ženy, vyjadřování lásky. Informace nejsou v učebnici okomentovány, není zde řečeno, zda jsou tato očekávání během rodinného života správná, či nikoliv. Netýkají se sice tématu homosexuality, ale ráda bych uvedla, že dle mého názoru není vhodné předkládat dětem tyto informace, jakožto typická očekávání obou pohlaví při vstupu do manželství, bez jakéhokoliv komentáře.

Kapitola Člověk a společnost zahrnuje téma sociální nerovnosti (Bartoníčková a kol. 2009, s. 52). Je zde uvedeno, že by „především žádná skupina neměla být znevýhodněna, diskriminována na základě vlastností, které nesouvisí s výkonem a dodržováním norem (zejména z důvodu rasy, národnosti, pohlaví, náboženského vyznání a politického přesvědčení).“ Dle mého názoru je v této kapitole, a zvláště v této větě, nevyužitý prostor pro krátké pojednání o sexuální orientaci.

Zmínku o tématu jsem očekávala v podkapitole Rodina – stejná kapitola (Bartoníčková a kol. 2009, s. 60). Našla jsem jedinou, a to opět pouze jakýsi příklad alternativních typů života (nezdané partnerství, staropanenství, soužití homosexuálů), které jsou dlouhodobě vystavovány předsudkům „(...) díky vysoké hodnotě tradičně vnímané rodiny.“ Zde bych chtěla upozornit na předložku „díky“, která by, dle mého názoru, měla být nahrazena slovem „kvůli“, aby fráze nevyznívala ve prospěch předsudkům způsobeným vyzdvihováním tradiční rodiny.

Vydání z roku 2019 se po obsahové stránce příliš neliší. Vše výše uvedené ze staršího vydání se v učebnici stále vyskytuje. Změnu jsem našla pouze u zmíněné kapitoly Občan a právo, kde je v podkapitole Manželství (Buček a kol. 2019, s. 156) doplněna věta, že pro osoby stejného pohlaví existuje možnost uzavření registrovaného partnerství, a to od roku 2006. Také je

zde uvedeno, že manželství nemůže vzniknout, pokud osoba dříve vstoupila do registrovaného partnerství.

5.3.2 Občanská a rodinná výchova 9, pro základní školy a víceletá gymnázia

Tato učebnice vydaná nakladatelstvím Fraus v roce 2006 je určena žákům 9. tříd a víceletých gymnázií. Autory jsou Dagmar Janošková, Monika Ondráčková, Dagmar Čábalová, Jitka Šebková a Hana Marková. K této učebnici si lze pořídit také příručku učitele.

I zde jsem se zaměřila na vhodné a nevhodné formulace, příklady či informace, které odkazují na zkoumané téma. V kapitole druhé u tématu občanskoprávních vztahů je uvedena pro připomenutí definice (Janošková a kol. 2006, s. 18), že „každý člověk má svá lidská práva, ale i odpovědnost respektovat práva druhých.“ Na následující straně jsou zmíněny lidská práva, mj. právo na nedotknutelnost a na zachování své důstojnosti. Právě do těchto práv řadíme také neoprávněnost šikany či homofobie. Jsou tedy vhodným podkladem pro výuku a zmínění práv homosexuálů.

V kapitole pojmenované Rodina a zákony se kromě porovnání manželství a partnerského soužití vyskytuje také informace o soužití a sňatku stejnopohlavních párů. Odstavec následující 3 otázky vedoucí k diskusi a 2 úkoly, zaměřené na dané téma. Tyto otázky zjišťují názor dětí na sňatek homosexuálních párů, na jeho pojmenování a na zrovnoprávnění partnerů a manželů. Úkoly vedou děti k přemýšlení nad důvody pro výchovu dětí stejnopohlavními partnery a proti ní. Celé téma je doplněno fotkou dvou mužů, manželů, kteří drží „oddací list“. Na následující straně (Janošková 2006, s. 46) se poté objevuje definice registrovaného partnerství a také jsou zmiňována práva registrovaných. Na závěr je do učebnice vložena mapa světa, ze které lze dle legendy zjistit, jak dané státy přistupují k homosexualitě, sňatkům a adopci.

V této části je problematika vhodně a dostatečně zpracována, bohužel se v některých případech nemusí jednat o pravdivé informace vzhledem k roku vydání.

Část druhá – rodinná výchova – začíná tématem týkajícím se rodiny. Na straně 77 (Janošková a kol. 2006) je zmíněno, že „pro dítě je rozhodující psychologické rodičovství založené na citovém, psychickém, vnitřním přijetí dítěte, a ne pouze biologické rodičovství doložené potvrzením z nemocnice.“ Samotný úvod do rodinné výchovy tedy vyzývá k tématům, která by se mohla týkat rodičovství homosexuálních párů.

Učebnice byla v roce 2019 pozměněna a informace aktualizovány. Je tedy dostupné nové vydání obsahující stejné kapitoly, téměř totožný obsah, ale upravené informace.

5.3.3 Etická výchova pro 6.–7. ročník

Učebnice etické výchovy od nakladatelství Computer media byla vydána v roce 2014 a jejími autorkami jsou Marie Navrátilová, Hana Brichová a Marcela Matějcová. Byla zvolena jako zástupce učebnic pro etickou výchovu a také pro nahlédnutí do učebnice určené nižším ročníkům 2. stupně ZŠ.

Od této učebnice nebylo očekáváno přímé zařazení tématu. Vyhledávány byly zejména možnosti, kam lze téma vložit. V části určené pro 6. třídu se tato možnost nabízí u tématu 2 v lekci Jsem rád, že jsem, kdo jsem. (Navrátilová a kol. 2014, s. 23) I když zde primárně nebylo cíleno na dané téma, mohla by být lekce spojena např. s otázkou coming outu. Další možnost se nabízí v tématu 5 lekci Za peníze si domov nekoupíš. Na uvedené otázky, které mají být položeny žákům – např. V čem je tvoje rodina mimořádná? – může být odpovězeno jakkoliv. Proto lze počítat také s tím, že někdo z žáků má dvě maminky nebo dva tatínky. V tento moment by mělo dojít k okomentování situace a otevírá se k zařazení tématu prostor. Zmínku o přijetí své sexuality nacházím u tématu 7 – Dospívání – v lekci Čas proměn (Navrátilová a kol. 2014, s. 47). Je zde uvedeno, že k základním úkolům patří „přijmout sebe sama, svoji sexualitu.“ I přes následující zmínku, že období dospívání je spojeno s počátky zájmu o druhé pohlaví, se domnívám o vhodnosti zařazení tématu do této lekce.

V části pro 7. ročník je opět prostor u tématu 2 v lekci Zdravé sebevědomí. (Navrátilová a kol. 2014, s. 67) V jednom cvičení jsou uvedeny okolnosti, které ovlivňují naše sebevědomí – např. také rasa, národ, rodiče, pohlaví. Domnívám se, že zde by mělo být sousloví sexuální orientace uvedeno a následně v hodině zmíněno. U tématu 4 – Reálné a zobrazené vzory – v lekci Vzory v rodině (Navrátilová a kol. 2014, s. 87) by mohl být k tématu také prostor, ale přesto je z uvedených úkolů a obrázků znatelné heteronormativní pojetí rodiny – např. se žáci mají zamyslet nad tím, jaký význam má pro ně rodič stejného pohlaví. Tato formulace není vhodná pro žáky z homoparentních rodin, ve kterých jsou rodiče opačného pohlaví, než je samo dítě (dvě matky mají syna atp.).

5.3.4 Občanská nauka pro střední odborné školy a studijní obory SOU

V tomto případě se jedná o učebnici vydanou již v roce 2003 nakladatelstvím SPN – pedagogické nakladatelství. Jejím autorem je Jaroslav Dudák a kolektiv a nalezneme v ní celkem 6 kapitol. Učebnice sice obdržela schvalovací doložku MŠMT, ale i přesto se domnívám, že vzhledem k roku vydání není aktuální.

Na straně 55 (Dudák a kol. 2003, s. 55) jsou uvedeny funkce rodiny a také to, že je pro dítě rodina vzorem, který si odnáší do své vlastní. Pod odstavcem je okénko „k zamyšlení“, ve kterém se vyskytují informace o výchově dětí stejnopohlavními páry, nebo dokonce jejich adopce těmito páry v jiných zemích. Následuje je dodatek o upřednostňování výběru heterosexuálních rodičů při adopci, protože se psychologové domnívají, že pro sebepojetí, sexuální identitu a vývoj rodinných rolí dítěte je důležité, aby žilo v rodině heterosexuální. Přesto je za nejdůležitější považováno, aby dostávalo dítě otevřený a láskyplný vztah od rodičů. Děti jsou následně vyzvány k diskusi ohledně výše řečeného.

O tématu práv, rovnoprávnosti a svobody se hovoří na straně 145 (Dudák a kol. 2003), kde je definována rovnoprávnost před zákonem a zmiňována rovnost životních šancí. Je zde uvedeno, že každý má stejné právo a lidé jsou si rovni před zákonem, nehledě na jejich pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyk atd. Není však uvedena sexuální orientace, i když je výčet těchto možných lidských odlišností na necelé 3 řádky. Myslím si, že i v tomto případě by mělo být téma zmíněno.

5.3.5 Odmaturuj! ze společenských věd

Poslední analyzovaná učebnice byla vydaná v roce 2015 (aktualizované vydání) pod nakladatelstvím Didaktis a je určena zejména pro žáky připravující se na maturitní zkoušku či přijímací zkoušky na VŠ.

Odmaturuj! ze společenských věd obsahuje spolu s učebnicí pro ZŠ nejobsáhlejší zmínku o registrovaném partnerství. V kapitole Rodinné právo (Dvořák a kol. 2015, s. 68) je registrovanému partnerství věnovaná samotná podkapitola, stejně tak jako např. manželství, která vykládá podstatu a podmínky institutu a práva registrovaných partnerů. V podkapitole následující (Dvořák a kol. 2015, s. 70) je u náhradní rodinné péče zmíněno, že si dítě nemohou adoptovat

registrovaní partneři a vzniká tak situace, kdy dítě považuje za rodiče obě osoby, ale jedna z nich nemá k dítěti žádná práva. To je doplněno fotkou dvou mužů, kteří drží v náručí malé dítě.

Další zmínka se nachází v podkapitole Sociální problémy české společnosti (Dvořák a kol. 2015, s. 150), kde je, na rozdíl od učebnice Občanský a společenskovední základ, uvedeno, že společnosti moderní jsou pluralitní, takže právně chrání různé odlišnosti, např. etnické, náboženské, ale také sexuální. Dále je uvedeno: „Součástí vzdělávacího systému demokratických společností tvoří výchova respektu vůči odlišnostem a odstraňování předsudků vůči různým sociálním skupinám a menšinám (duševně nemocným, homosexuálům, lidem bez domova atd.).“

Uvedené formulace v učebnici jsou dostačující a nabízí prostor k diskusi mezi žáky. Proto se domnívám, že je z hlediska tématu homosexuality a registrovaného partnerství vhodně zpracována pro výuku společenskovedních předmětů.

Analýza vybraných učebnic potvrdila předpoklad, že se v nich přímá zmínka o tématu vyskytuje zřídka, ale přesto se mu lze v několika výše zmíněných bodech věnovat. Pro podpoření jeho zařazení do vyučovacích hodin jsou do přílohy A vloženy pracovní návrhy možných aplikací tématu.

Empirická část

6 Metodologické aspekty šetření

Empirická část této bakalářské práce je členěna na pět kapitol. V kapitole 6 jsou specifikovány metodologické aspekty výzkumného šetření, kapitoly 7–9 jsou zaměřeny na prezentaci hlavních empirických šetření a v kapitole 10 jsou vyhodnoceny hypotézy a zformulována doporučení pro praxi. Příloha A obsahuje pracovní návrhy aplikací tématu, které by měly podpořit zahrnutí tématu do výchovně-vzdělávacího procesu – nejen do společenskovědních předmětů – na středním stupni vzdělávání.

Dotazníkové šetření, které bylo zvoleno pro empirickou část bakalářské práce, sledovalo zejména současný stav vědomostí žáků a učitelů a jejich postoje k problematice homosexuality, registrovaného partnerství a homoparentních rodin, ale také k zařazení tématu do vyučování. V některých případech byl zjišťován pohled na problematiku také rodičů, studentů pedagogických fakult a ostatních, a to z důvodu vytvoření celistvého obrazu o současném stavu. Do prezentace dat jsou však začleněny pouze některé odpovědi rodičů a studentů pedagogických fakult. Zbylá data, vzhledem k požadavku rozsahu práce, představena nejsou.

Velký důraz je kladen na kapitolu 9, která je věnována zjištění o (ne)zahrnování tématu do vyučování učiteli a (ne)dostupnosti vhodných materiálů. Tyto informace mají mapovat stav ve školách a tím navazovat na teoretickou část, ze které vyplývá, že pro jedince, který je homosexuál nebo vyrůstá v homosexuální rodině, je nezbytné, aby byl školním kolektivem přijat. K tomu může sloužit právě zařazení tématu do vyučování, jakožto prevence proti homofobii a šikaně, pomocí kterého budou vyvráceny domnělé, ale nepravdivé informace.

6.1 Výzkumný problém, výzkumné cíle, otázky a hypotézy

Zastřešujícím cílem je analýza znalostí, názorů a postojů zejména přímých účastníků výchovně-vzdělávacího procesu – žáků a učitelů. Podstatou zjištění je, jaké mají současní učitelé znalosti a postoje k homosexuální menšině, protože právě ty jsou žákům předkládány a pokud jsou nevhodné, mohou vést ke vzniku šikany. Od žáků bylo nutné získat odpovědi, aby bylo zjištěno, zda se jejich názory a postoje liší od učitelů – předpokládá se tolerantnější a kladnější přístup k tématu – a jaké by mohli mít reakce nejen na své spolužáky, kteří prochází fází coming outu,

ale např. i na učitele, který je homosexuál. Samostatným cílem je zmapování postojů učitelů k zařazování tématu do hodin, příčin, proč téma případně nezařazují, a názorů na množství dostupných materiálů.

Před sestavením dotazníku byly stanoveny hlavní výzkumné otázky a hypotézy, které vycházejí z cíle daného pozorování a na jejichž základě byly formulovány samotné otázky pro výzkum. V závěru práce budou tyto hypotézy falzifikovány, či verifikovány.

Hlavní výzkumné otázky a hypotézy

- Jaká je informovanost žáků a učitelů o vzniku homosexuality a právech registrovaných partnerů?

H1: Učitelé mají nižší znalosti o vzniku homosexuality, právech registrovaných partnerů a možnosti sňatku homosexuálů než žáci.

- Do jaké míry je dle učitelů a rodičů vhodné, aby byla témata týkající se homosexuality zařazena do výuky?

H2: Učitelé se častěji než rodiče domnívají, že je vhodné téma do výuky zařadit.

- Do jaké míry se učitelé věnují tématu homosexuality a registrovaného partnerství během svých hodin?
- Jakou roli v začleňování tématu hraje věk učitelů?

H3 a H4: Učitelé do 30 let začleňují problematiku do svých hodin častěji než učitelé od 31 do 50 let. Nejméně ji zahrnují učitelé od 51 let.

- Jaké důvody mají učitelé pro nezařazování tématu do výuky?
- Jak se liší tolerance žáků a učitelů (různého věku) k vychovávání dětí stejnopohlavními páry a k rovným právům registrovaných partnerů a manželů?

H5: Dle učitelů do 50 let (včetně) je prostředí pro možnost plnohodnotné výchovy a rozvoje dětí u rodičů stejného pohlaví vhodnější než dle rodičů a ti hodnotí toto prostředí jako vhodnější, než jak ho hodnotí učitelé nad 50 let.

H6: Dvě ženy (matky) jsou pro dotázané respondenty vhodnějším prostředím než dva muži (otcové), ti jsou ale pro všechny dotázané vhodnější než rodič samoživitel.

H7: Učitelé od 51 let jsou častěji než učitelé do 50 toho názoru, že by homosexuální a heterosexuální páry neměly mít stejná práva.

6.2 Sběr dat – metoda, organizace – a jejich zpracování

Hlavní užitou výzkumnou metodou je dotazník, který je využit ke zjištění znalostí, postojů a názorů souvisejících s tématem homosexuality a registrovaného partnerství. Je kvantitativní složkou výzkumu, která nahrazuje rozhovor a která je nejčastěji předkládána v písemné formě. (Gavora 2010) Při jejím vyhodnocování je důležité brát v potaz anonymitu respondentů, která může mít vliv na zkreslení výsledků. Rovněž je výzkum limitován z důvodu self-selection bias (sebezařazení do výzkumu), což znamená, že dotazník většinou vyplňují ti, kteří jsou k tomu motivováni, a výsledky tak mohou být rovněž zkresleny. Snažila jsem se však zvolit několik cest sdílení, aby výzkumný vzorek obsahoval respondenty z různých měst, různého věku a sociálních rolí.

Dotazník, vypracovaný v serveru Click4Survey, byl šířen elektronicky s cílem získu většího objemu dat (s přihlédnutím na stinné stránky této formy sběru dat). K jeho distribuci bylo využito zejména e-mailu a sociálních sítí (Facebook, Instagram). Před zahájením sdílení jsem srozumitelnost otázek, nahlížení respondentů a celkové zformulování dotazníku ověřila předvýzkumem, který byl rozeslán 20 zástupcům daných sociálních rolí různého věku a veškeré dotazy a návrhy s nimi byly diskutovány. Postupně jsem některé otázky upravila, vhodněji zformulovala a doplnila možnosti odpovědí, aby nedošlo během dotazníku k nepochopení či mýlce.

Výzkum byl realizován mezi 21. 1. 2021 a 10. 2. 2021. Během tohoto období se podařilo získat 1249 správně vyplněných dotazníků při návratnosti 64,1 %. Dotazník byl anonymní a celkem obsahoval 40 otázek. Zobrazované otázky byly pro každého respondenta voleny tak, aby na ně byl, vzhledem ke svému věku a sociální roli, schopen odpovědět a také aby byly v souladu s cíli a výzkumnými otázkami bakalářské práce. V empirické části se však zaměřuji na prezentaci pouze některých vybraných a stěžejních otázek, které korespondují s hlavními výzkumnými otázkami a vyvrací, či potvrzují hypotézy. Dotazníky jsou součástí příloh této práce (C, D).

Při prezentování dat jsou sesbírané odpovědi na uzavřené otázky s možností výběru odpovědi zpracovány nejčastěji do sloupcových grafů. Výjimku tvoří některá data zpracovaná k celkové charakteristice vzorku v podkapitole 6.3 a jedna otázka v kapitole 8. V té jsou odpovědi zpracovány jak do grafů, tak pro větší přehlednost vloženy také do tabulek a uvedeny pouze v procentech – vzhledem k typu otázky (viz příloha B, C). Otevřené otázky jsou výhradně zpracovány do tabulek a při jejich analýze jsem pro nutnost stručného předložení formulací odpovědí pracovala s klíčovými slovy a s vyzněním celého výroku respondenta. Jsou tak sumarizovány do několika nejčastějších typů odpovědí.

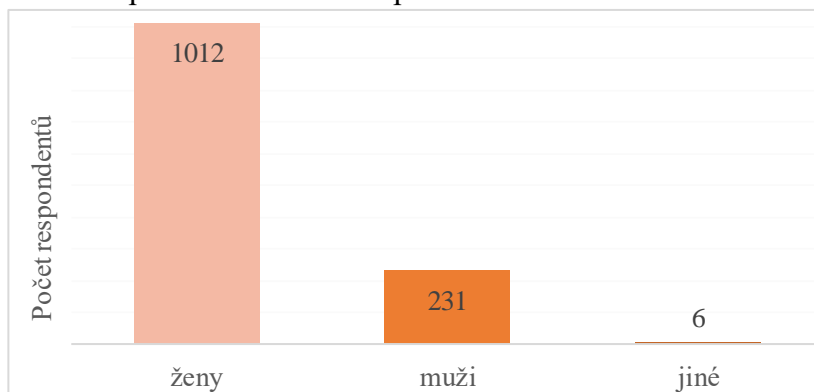
Následná prezentace zjištěných dat je dělena do 3 kapitol (7–9). Kapitoly 7 a 8 předkládají odpovědi na otázky znalostního a názorového typu určené zejména pro žáky i učitele. Jsou v nich znázorněny rozdíly mezi žáky a učiteli, ale také porovnány tři věkové kategorie učitelů a u dvou otázek znázorněny rovněž odpovědi rodičů. Kapitola 9 poté představuje odpovědi na otázky, které se týkaly zařazování problematiky do vyučování a byly většinou položeny pouze učitelům. Výjimku tvoří jedna otázka doplněná odpověďmi od rodičů a studentů pedagogických fakult.

6.3 Celková charakteristika výzkumného vzorku

K analýze dat je v této bakalářské práci využita část ($n = 899$) z celého výzkumného vzorku ($n = 1249$) s ohledem na všechny klíčové podskupiny (učitelé, žáci, rodiče, studenti pedagogických fakult). Informace k celkovému složení souboru dle hlavních znaků vyplývají z následujících grafů (1–4) a tabulek (1–3). Jeho struktura je specifikována z hlediska pohlaví, sociální role (žák, student pedagogické fakulty, student jiné fakulty, rodič, učitel, ostatní), velikosti místa trvalého bydliště, věku a u učitelů a žáků i typu školy dle jejich příslušnosti.

První z grafů zobrazuje složení výzkumného vzorku z hlediska pohlaví respondentů.

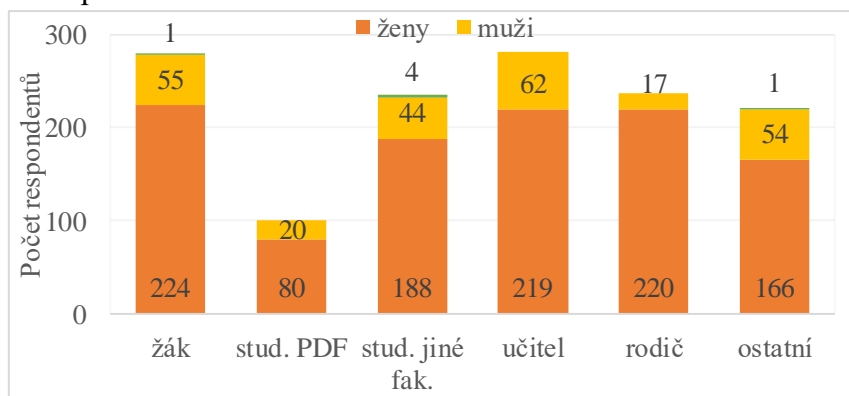
Graf 1 – Počet respondentů z hlediska pohlaví

Z grafu 1 vyplývá, že celkový počet respondentů tvořilo 81 % žen, 18,5 % mužů a 0,5 % sebe sama identifikovalo jako mající jiné pohlaví – „jiné“.

Následující graf 2 zobrazuje, jak daní respondenti odpovídali na otázku týkající se jejich *sociální role*. Pro větší informovanost jsou jednotlivé sloupce rozděleny barevně i dle četnosti každého z pohlaví.

Graf 2 – Počet respondentů z hlediska sociální role

Nejvíce respondentů se identifikovalo jako „učitel“ – 281 (22,5 %) – a „žák“ – rovněž 281 (22,5 %). Rodičů vyplnilo dotazník 237 (19 %) a studentů pedagogických fakult 100 (8 %). Specifikace sociálních rolí učitel a žák dle příslušnosti k typu školy jsou uvedeny v tabulce 1.

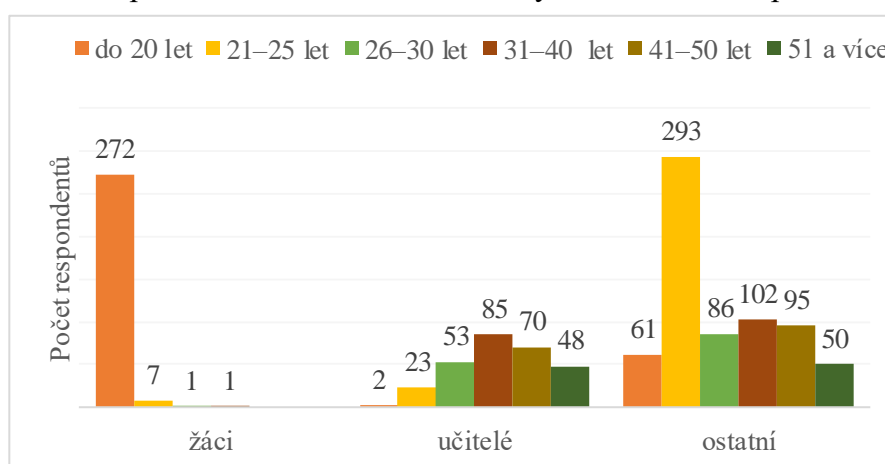
Tab. 1 – Doplnění specifikace (typu školy) ke skupině žáků a učitelů

	žáci		učitelé	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
ZŠ (2. stupeň)	5	1,8 %	134	47,7 %
OU, SOU	9	3,2 %	12	4,3 %
SŠ	185	65,8 %	74	26,3 %
GYM	82	29,2 %	54	19,2 %
VOŠ, VŠ			7	2,5 %

Ve výše uvedené tabulce 1 jsou obsaženy četnosti jednotlivých odpovědí na otázku, jakého typu školy je daný respondent (žák) žákem a na jakém typu školy daný respondent (učitel) vyučuje. Z tabulky 1 vyplývá, že mnou zvolená metoda šíření dotazníku nebyla vhodná pro získání dat od žáků základních škol, a to z důvodu nízké návratnosti vyplněných dotazníků (respondentů do 15 let odpovědělo 7). Proto bych pro získání dat od žáků základních škol zvolila příště jinou variantu sdílení dotazníku nebo jinou výzkumnou metodu.

Do grafu 3 jsou zaneseny odpovědi na otázku týkající se věku respondentů. Samostatně vyčleněny jsou role „žák“ a „učitel“, zbylí dotázaní jsou souhrnně vloženi pod „ostatní“.

Graf 3 – Počet respondentů z hlediska věku u daných sociálních skupin

Celkový počet respondentů daného věku bez rozdílu sociální role je vložen pro větší přehlednost do níže uvedené tabulky 2.

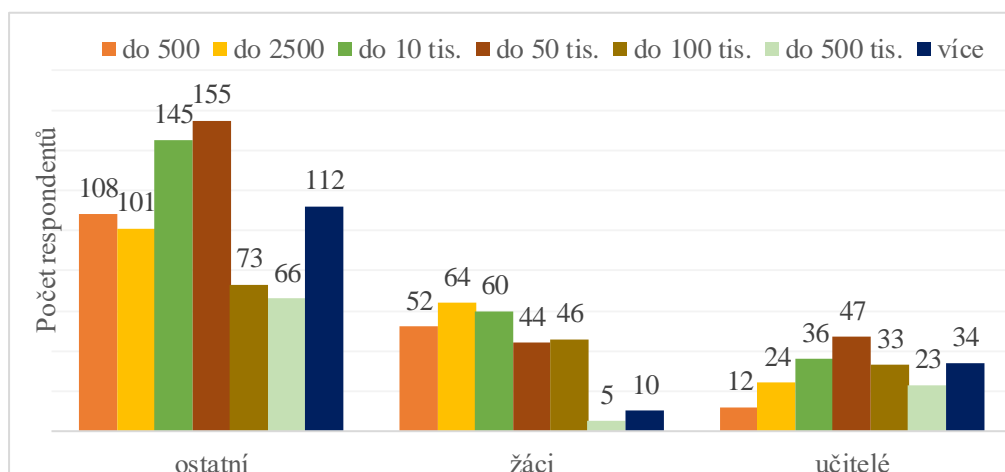
Tab. 2 – Počet respondentů z hlediska věku

	Počet respondentů	
	<i>n</i>	%
Do 20 let	335	26,8 %
21–25 let	323	25,9 %
26–30 let	140	11,2 %
31–40 let	188	15,1 %
41–50 let	165	13,2 %
51 a více	98	7,8 %

Z tabulky 2 vyplývá, že mezi 3 nejčastější věkové kategorie, které vyplnily dotazník, patřili respondenti do 20 let (26,8 %). 25,9 % respondentů bylo ve věku 21–25 let a 15,1 % ve věku 31–40 let.

Poslední graf 4 zobrazuje odpovědi na otázku: *Jak velké je město/vesnice, ve které(m) žijete?*

Graf 4 – Počet respondentů z hlediska velikosti obce, ve které žijí

V grafu 4 jsou opět vyčleněni učitelé a žáci a zbylé sociální role jsou zahrnuty pod jednotné označení „ostatní“. Pod graf 4 je vložena tabulka 3, která shrnuje celkový počet respondentů v závislosti na velikosti obce.

Tab. 3 – Počet respondentů dle velikosti místa bydliště

	Počet respondentů	
	<i>n</i>	%
Do 500 obyv.	172	13,8 %
Do 2500 obyv.	188	15,1 %
Do 10 tis. obyv.	241	19,3 %
Do 50 tis. obyv.	246	19,7 %
Do 100 tis. obyv.	152	12,2 %
Do 500 tis. obyv.	94	7,5 %
Více obyv.	156	12,5 %

Z tabulky 3 vyplývá, že nejvíce respondentů žije ve městě od 10 do 50 tisíc obyvatel (19,7 %). Nejméně naopak ve městě od 100 do 500 tisíc (7,5 %).

V následujících kapitolách 7–9 jsou prezentována sebraná data za účelem porovnání zjištění mezi dvěma podskupinami – žáky a učiteli – a rovněž mezi věkovými kategoriemi (do 30 let, 31–50, 51 a více) učitelů. Předložené tabulky a grafy znázorňující znalosti, názory a postoje v kapitolách 7 a 8 jsou rozděleny na dvě podkapitoly. V podkapitolách 7.1 a 8.1 jsou zpracována data od žáků a v podkapitolách 7.2 a 8.2 od učitelů. V kapitole 8.2 jsou pro porovnání vloženy ke dvěma otázkám do grafu postoje rodičů. Kapitola 9 je věnována zastoupení problematiky a s ní souvisejících otázek ve výuce, jsou zde tedy předkládány odpovědi na otázky položené výhradně učitelům. Výjimku tvoří jedna otázka, která byla položena všem – ta je v této části komparována s názory rodičů a studentů pedagogických fakult.

7 Povědomí o homosexualitě a registrovaném partnerství

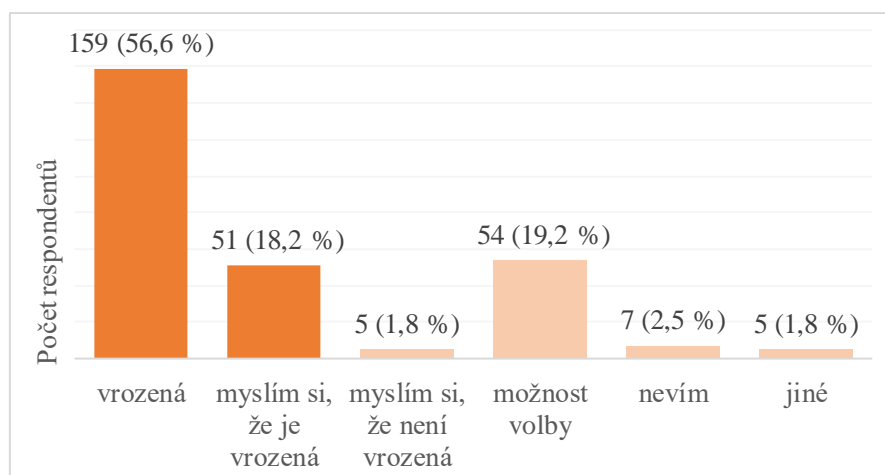
Tato podkapitola vychází z první skupiny otázek týkajících se základního povědomí o tématu, a to konkrétně z otázek zaměřených na vznik homosexuality a na práva registrovaných partnerů. Kapitola je členěna na dvě podkapitoly 7.1 a 7.2, v každé z nich je nahlíženo do povědomí o homosexualitě jedné podskupině ze vzorku: v 7.1 žákům, v 7.2 učitelům. Jako celek je strukturována pěti otázkami mapujícími: 1. pohled žáků a učitelů na vznik homosexuality, 2. pochopení významu/obsahu pojmu „registrované partnerství“, 3. orientaci v právech registrovaných partnerů a 4. informovanost v otázce možnosti sňatků mezi homosexuálními páry.

7.1 Povědomí žáků o homosexualitě a registrovaném partnerství

Pro nahlédnutí do žákovského povědomí vycházím z 281 odpovědí. Pro detailní charakteristiku podskupiny žáků viz graf 2 a tab. 1 v podkapitole 6.3. Z hlediska věku a pohlaví je podskupina tohoto složení: 94,3 % žáků se pohybuje mezi 15. a 20. rokem života a dotazník vyplnilo 225 (80,1 %) dívek, 55 (19,6 %) chlapců a 1 osoba, která sebe sama definuje jako jiné pohlaví.

Na otázku – *Jak podle vás homosexualita vzniká?* –, která byla v dotazníku žáků první v pořadí z otázek teoretických, odpovídali všichni žáci – 281. Odpovědi na ni jsou graficky zachyceny v grafu 5. Sloupce označující předpokládané správné odpovědi jsou zvýrazněny.

Graf 5 – Vyhodnocení otázky: *Jak vzniká homosexualita?*

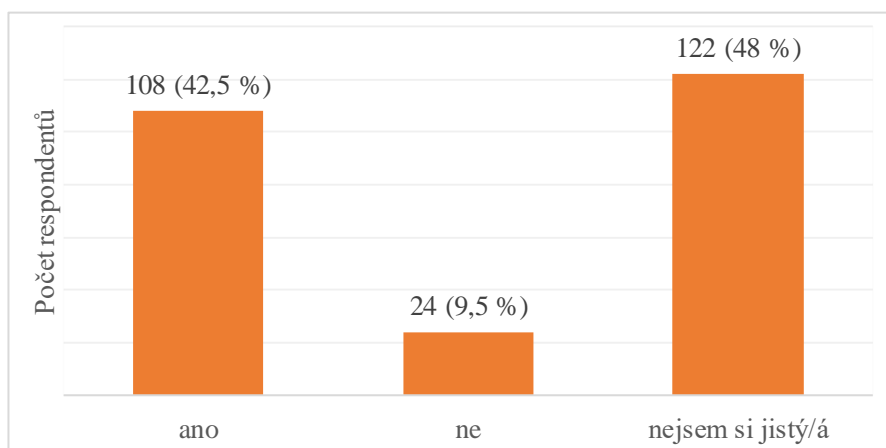
Z grafu 5 vyplývá, že nejvíce žáků – 56,6 % – označilo, že homosexualita je vrozená, a 18,2 % respondentů označilo, že se domnívá, že je vrozená. Na základě teoretické části, ve které bylo

pojedbáváno o studiích předpokládajících biologickou podmíněnost homosexuality, lze stanovit, že správnou odpověď zná/předpokládá 74,8 % respondentů. Pokud dotázaní označili odpověď „jiné“, měli uvést svůj názor. Zde dva z nich uvedli, že se může jednat o kombinaci vrozeného a např. traumatické zkušenosti. I tato varianta by se dala považovat za správnou.

Na otázku druhou – *Víte, co je to registrované partnerství?* – odpovědělo 261 (92,9 %) respondentů „ano“ a pouze 20 (7,1 %) z nich označilo, že si odpovědi není jisto. Opověď „ne“ neoznačil nikdo z respondentů. Pro malé množství variant uvedených odpovědí tyto údaje v tabulce či grafu zaneseny nejsou.

Další v pořadí byla otázka, zda žáci vědí, jaká jsou práva registrovaných partnerů. Na ni poskytlo odpověď 254 respondentů, protože žáci do 15 let a ti, kteří si nejsou jisti, co to je registrované partnerství, tuto otázku neobdrželi. Odpovědi jsou znázorněny v grafu 6.

Graf 6 – Vyhodnocení otázky: *Víte, jaká jsou práva registrovaných partnerů?*

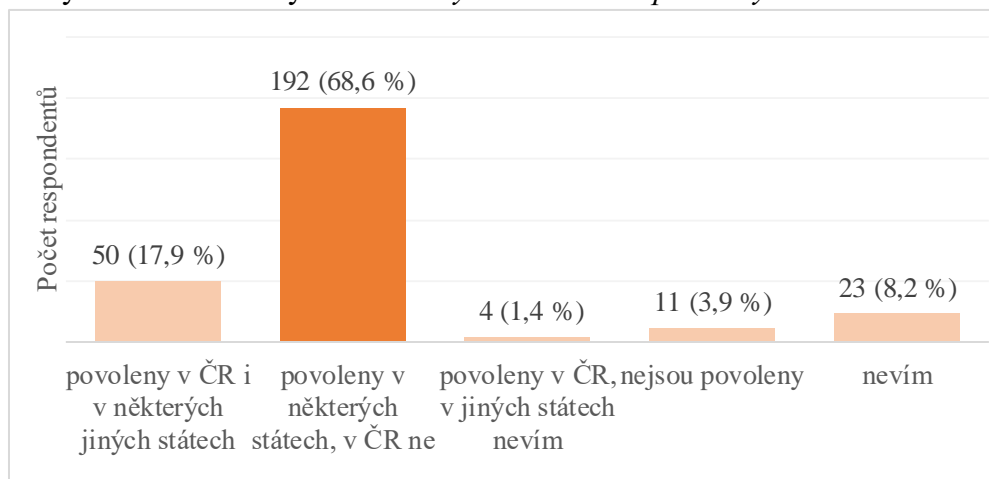

Z grafu 6 vyplývá, že pouze 42,5 % z žáků tato práva údajně zná a 48 % žáků si ohledně znalosti práv není jisto. Neznalost práv připustilo 9,5 % žáků.

Na navazující otázku, *zda se práva registrovaných partnerů a manželů liší*, odpovědělo z 274 respondentů (tuto otázku nedostali žáci do 15 let) 207 (75,6 %) žáků, že se práva registrovaných partnerů a manželů liší, 53 (19,3 %) si s odpovědí nebylo jisto a chybnou odpověď „ne“ uvedlo pouze 14 (5,1 %) žáků. Ani tato otázka, jako doplňující k otázce předchozí, není graficky znázorněna.

Poslední otázka zněla: *Jsou sňatky homosexuálů v ČR a/nebo v jiných státech povoleny?*. Kromě jednoho žáka do 12 let na ni odpovídali všichni – 280.

Graf 7 – Vyhodnocení otázky: *Jsou sňatky homosexuálů povoleny?*

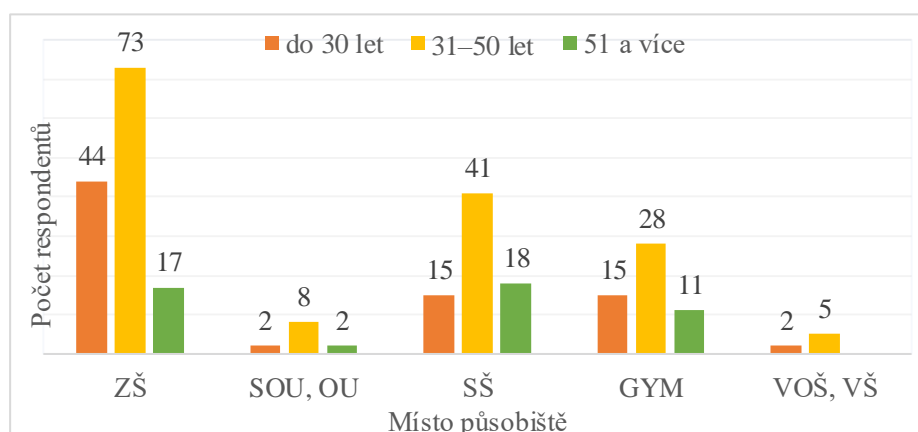
Dle znázornění v grafu 7 odpovědělo 192 (68,6 %) žáků správně – „povoleny v některých státech, v ČR ne.“ Některou variantu chybné odpovědi uvedlo 65 (23,2 %) žáků a odpověď „nevím“ uvedlo 23 (8,2 %) respondentů. Sloupec znázorňující správnou odpověď je v grafu zvýrazněn.

7.2 Učitelé a jejich povědomí o homosexualitě a registrovaném partnerství

Tato část výzkumného vzorku obsahuje rovněž 281 vyplněných formulářů, viz graf 2 v podkapitole 6.3. Ze skupiny učitelů zaujímají rovněž větší podíl ženy, a to 219 (77,9 %). Dotazníků od mužů bylo získáno 62 (22,1 %). Sebraná data jsou u jednotlivých otázek rozdělena do 3 skupin – učitelé do 30 let, učitelé ve věku 31–50 let a starší 50 let – pro jejich přímou komparaci.

Pro upřesnění vzorku dotázaných je vložen graf 8 zobrazující strukturu učitelů v závislosti na věku a typu školy, na které učí.

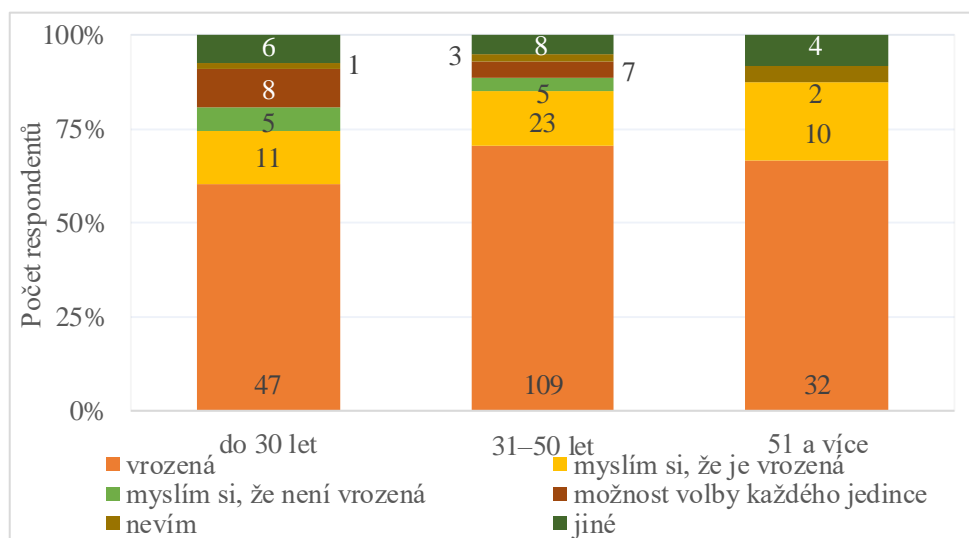
Graf 8 – Počet učitelů v závislosti na typu školy

Následujících pět otázek je shodných s otázkami žáků. Slouží ke stejnému účelu – zjištění stavu znalostí daného tématu. Pokud totiž učitelé problematiku do svých hodin zařazují nebo by mohli zařazovat, je nezbytné mít, zejména o právech partnerů, přehled.

První z nich byla otázka: *Jak podle vás homosexualita vzniká?*. Na ni odpovídali všichni dotázaní učitelé. Struktura odpovědí je zaznamenána v grafu 9.

Graf 9 – Vyhodnocení otázky: *Jak vzniká homosexualita?*

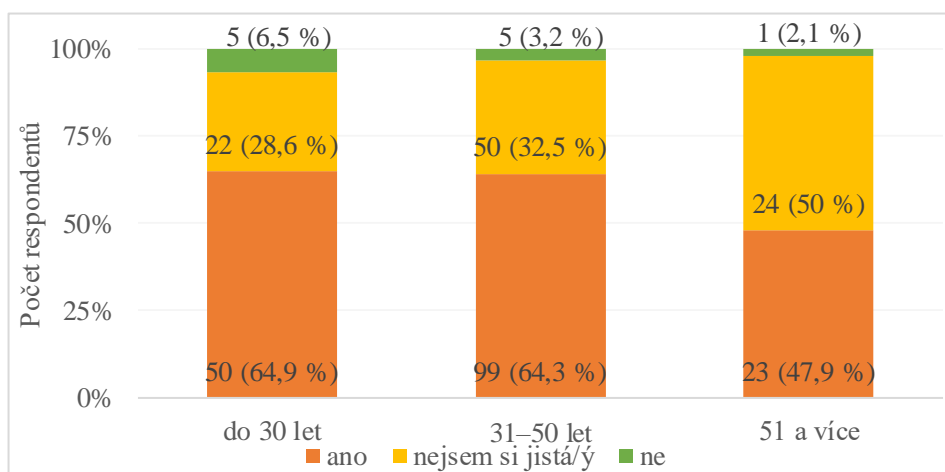

U první otázky zvolilo odpověď „vrozená“ 199 (66,9 %) učitelů a „myslím si, že je vrozená“, 44 (15,7 %). Z odpovědí „jiné“, kterou zaškrtno 18 dotázaných, bylo nejčastěji zmiňováno, že homosexualita je kombinací vrozeného a dalších vlivů – společnost, traumatická událost – nebo že je z větší míry vrozená, ale někdy se jedná o krátkodobý akt, módu či hledání nového. Z těchto odpovědí lze 14 (5 %) hodnotit jako správných, celková úspěšnost je tedy 87,6 %. U žáků měla 75,1% úspěšnost.

Následující otázka – *Víte, co je to registrované partnerství?* – není, stejně jako u žáků, zpracována do grafu – odpovědělo na ni 99,3 % učitelů „ano, vím.“ Odpověď „nejsem si jistá“ označily pouze 2 ženy, a to mezi 21–25 a 41–50 lety. Nikdo z dotazovaných, tak jako u žáků, neoznačil odpověď „ne“. Žáci na ni odpověděli „ano, vím“ v 92,9 % případů.

Navazující otázkou je: *Víte, jaká jsou práva registrovaných partnerů?*. Na ni odpovídalo 279 učitelů (ti, kteří ví, co je to registrované partnerství). Odpovědi jsou zaneseny do grafu 10.

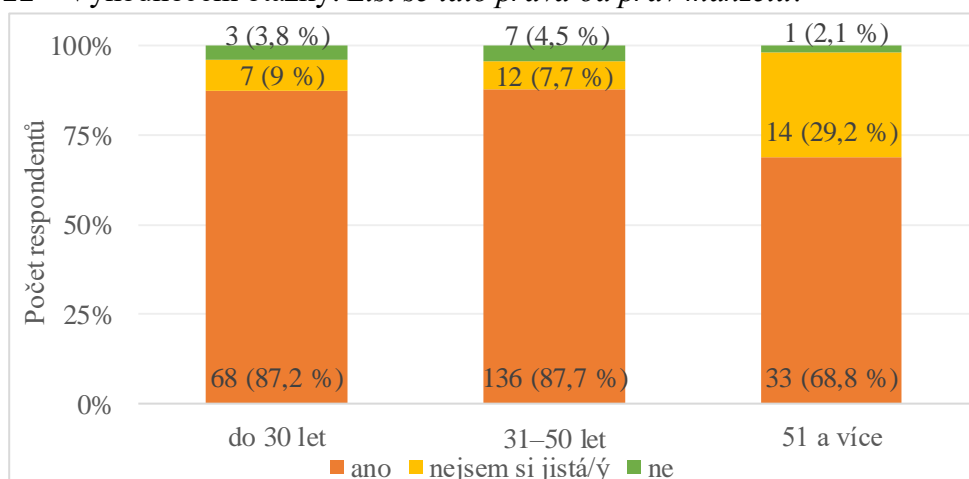
Graf 10 – Vyhodnocení otázky: *Víte, jaká jsou práva registrovaných partnerů?*

Z 279 dotázaných ví, dle grafu 10, jaká jsou práva registrovaných partnerů, 172 (61,6 %) a 96 (34,4 %) si jimi není jisto. Neznalost práv uvedlo pouze 11 (4 %) učitelů. U učitelů nad 50 let je jistota se znalostí práv nižší (47,9 %) a polovina z nich si není jista.

V otázce na *odlišnost práv registrovaných partnerů a manželů* byli dotázáni všichni učitelé. Míra odpovědí zanesena do grafu 11.

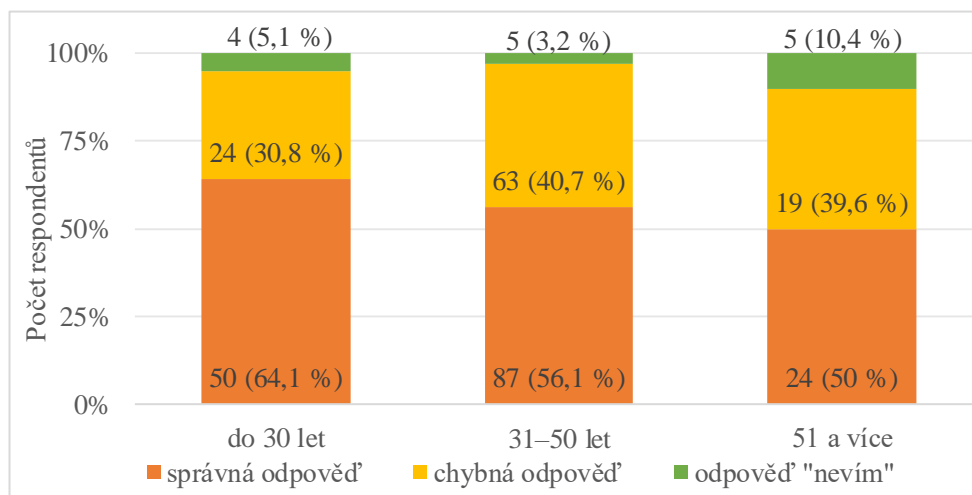
Graf 11 – Vyhodnocení otázky: *Liší se tato práva od práv manželů?*

Na otázku, zda se práva liší, bylo odpovězeno lépe než na otázku dotazující se, jaká jsou práva registrovaných partnerů. Učitelé odpověděli správně v 237 případech (84,3 %) z 281. Jisto si nebylo 33 respondentů (11,7 %) a pouze 11 (3,9 %) odpovědělo chybně – „ne“. Opět je vyšší neúspěšnost u učitelů nad 50 let, „ano“ zde uvedlo 68,8 % ze 48 učitelů, což je v průměru o 18,7 % méně než u zbylých 2 věkových skupin.

Poslední z otázek zaměřených na povědomí o tématu zněla: *Jsou sňatky homosexuálů v ČR a/nebo v jiných státech povoleny?*. Zde byla sledována zejména úspěšnost odpovědí, a proto je v grafu, pro přehlednost, rozlišena pouze správná a chybná varianta odpovědi a odpověď „nevím“. Viz graf 12.

Graf 12 – Vyhodnocení otázky: *Jsou sňatky homosexuálů povoleny?*

Na otázku zpracovanou v grafu 12 uvedlo správnou odpověď – „povoleny v některých státech, v ČR ne“ – celkem 161 (57,3 %) učitelů z 281. Nejlépe odpovídali učitelé do 30 let, 64,1 % z nich uvedlo správnou odpověď, nejhůře naopak učitelé nad 50 let, pouze polovina (24) odpověděla správně.

Některou z chybných variant odpovědí uvedlo celkem 106 (37,7 %) respondentů. Z toho nejčastěji (32,3 %) uváděnou variantou bylo „jsou povoleny v ČR i v některých jiných státech.“ Varianta, že sňatky nejsou povoleny vůbec, se ve výsledcích objevila ve 3,6 % odpovědí. Zbylých 1,8 % učitelů uvedlo, že sňatky „jsou povoleny v ČR, v jiných státech nevím.“ Odpověď „nevím“ uvedlo 5 % dotázaných učitelů. V této otázce odpovídali žáci lépe, 192 z nich (68,6 %) uvedlo správnou variantu.

8 Postoje k homosexuálům, homoparentním rodinám a jejich právům

Druhá kapitola je věnována prezentaci sebraných odpovědí na otázky týkající se postojů dotázaných k homoparentním rodinám a k rovnosti homosexuálních a heterosexuálních párů. Kapitola je opět členěna na dvě podkapitoly – 8.1 postoje žáků a 8.2 postoje učitelů – přičemž první tři otázky jsou totožné. Kapitola 8.1 týkající se žáků byla doplněna dvěma otázkami, které zjišťují, zda se žáci s homosexuálem potkali a jaká by byla jejich reakce na případný coming out kamaráda.

Struktura podkapitol je tvořena pěti a třemi otázkami mapujícími: 1. názor na rovnost práv manželů a registrovaných partnerů, 2. postoj k vychovávání dětí stejnopohlavními páry, 3. možnost předání plnohodnotné výchovy těmito páry, 4. přijímání homosexuálů jako běžné součásti společnosti žáky, a to na základě známosti či případného coming outu svých přátel.

8.1 Postoje žáků k homosexuálům, homoparentním rodinám a jejich právům

I v této podkapitole, stejně jako v 7.1, vycházím z 281 vyplněných dotazníků. Pro detailní charakteristiku podskupiny žáků viz graf 2 a tab. 1 v podkapitole 6.3.

První z druhé skupiny otázek byla otevřená a zněla: *Měly by mít homosexuální páry stejná práva jako heterosexuální – např. adopce, umělé oplodnění, rodičovská práva atd.? Uveďte důvod.* Otázka byla zobrazena žákům, kteří ví, že se práva registrovaných partnerů a manželů liší (207). Možnost uvést odpověď však byla dobrovolná, zpět tak bylo získáno 179 odpovědí.

Odpovědi jsou podle klíčových slov rozděleny do čtyř skupin: ano / spíše ano, ne / spíše ne, nejsem si jistý / diskutabilní / souhlasím pouze s majetkovými právy a nevím. Jejich frekvence jsou zaznamenány v tabulce 4.

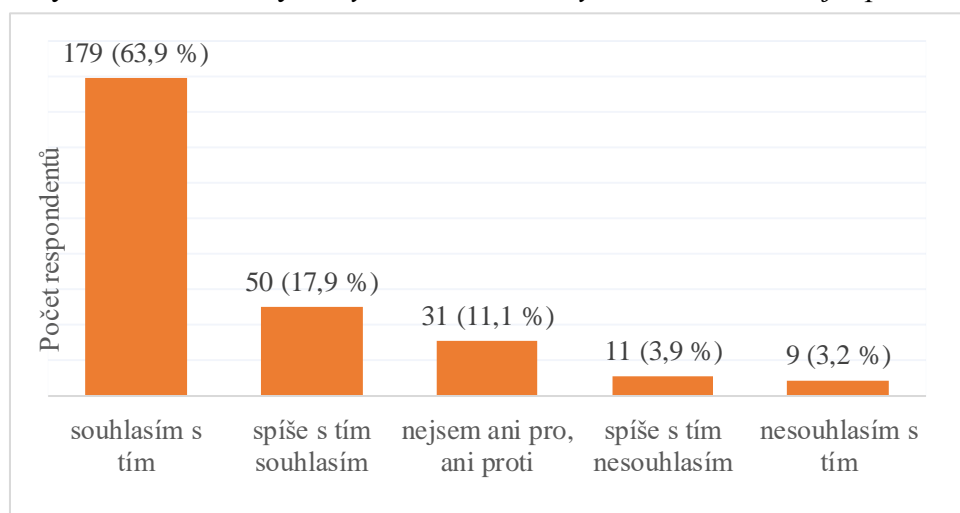
Tab. 4 – Vyhodnocení otázky: *Rovnost práv homosexuálních a heterosexuálních párů?*

	Počet žáků	Nejčastější typy odpovědí
Ano / spíše ano	167 (93,3 %)	nezáleží na pohlaví rodičů, stejná práva, není důvod proč ne, nemůžeme si vybrat, koho milujeme, lepší než dětský domov, mnohdy se dokážou postarat lépe než heterosexuálové, stejné podmínky jako manželé
Ne / spíše ne	6 (3,4 %)	vývoj dítěte, obtížné pro dítě, chybějící vzor, gayové si nejsou věrní
Nejsem si jistý / diskutabilní / pouze majetková práva	4 (2,2 %)	nejsou dostatečné výzkumy o dětech vychovávaných homosexuály, dítě by mohlo být šikanoáno
Nevím	2 (1,1 %)	

V tabulce 4 jsou uvedena procentuální zastoupení jednotlivých názorů a také nejčastější důvody k odpovědím. S rovnými právy souhlasí 93,3 % žáků. Nejvíce žáků se svým tvrzením opíralo o nemožnost jedince zvolit si, koho miluje, rovnost každého člověka bez ohledu na orientaci a schopnost homosexuálů vychovávat dítě stejně dobře (někdy i lépe, protože dítě je vždy chtěné), jako ho vychovávají heterosexuální rodiče. K tomuto důvodu také uváděli, že záleží především na výchově a péči. Mnoho z nich také uvedlo, že je lepší, pokud dítě vyrůstá v milující rodině než v dětském domově. Od třech žáků bylo zmíněno, že je třeba o tématu více mluvit, aby nedocházelo ve společnosti k šikaně dětí vychovávaných právě homosexuály.

Následující otázka zjišťovala, *jaký je názor respondentů na vychovávání dětí stejnopohlavními páry*. Zde odpovídali všichni žáci od 13 let (280). Výsledky jsou zaneseny do grafu 13.

Graf 13 – Vyhodnocení otázky: *Jaký máte názor na vychovávání dětí stejnopohlavními páry?*

Jak z grafu 13 vyplývá, z 280 žáků uvedlo 229 (81,8 %), že s vychováváním dětí stejnopohlavním párem souhlasí nebo spíše souhlasí. „Spíše s tím nesouhlasím“ nebo „nesouhlasím“ uvedlo 20 (7,1 %) dotázaných. 31 žáků má na otázku neutrální názor.

Třetí otázka z této části – *Jak vhodné (z hlediska možnosti obdržení plnohodnotné výchovy, rozvoje atd.) je podle vás zázemí pro dítě u těchto rodičů?* – byla odlišného typu. Dotázaní měli porovnat 4 typy rodiny (viz příloha C), které se lišily pohlavím rodičů a celistvostí. Nabízené odpovědi byly čtyři a respondenti měli určit, zda dítě může u těchto rodičů získat plnohodnotnou výchovu, rozvoj a vše potřebné – jak moc je prostředí pro toto vhodné. Cílem tedy bylo získat informaci, zda si dotázaní myslí, že ve výchově dítěte záleží pouze / ve velké míře na pohlaví rodičů. Z tohoto důvodu byl do porovnání uveden také rodič samoživitel. Odpovědi jsou znázorněny v tabulce 5.

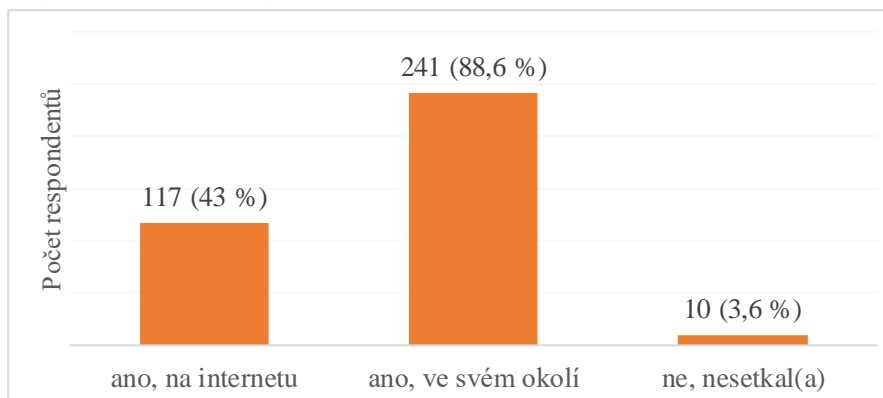
Tab. 5 – Vyhodnocení otázky: *Vhodnost zázemí pro dítě podle pohlaví a počtu rodičů*

	Velmi vhodné	vhodné	nevhodné	Naprostο nevhodné	<i>Celkem respondentů</i>
Dvě ženy	48 %	44 %	7 %	0	280
Dva muži	49 %	42 %	7 %	1 %	
Otec a matka	83 %	16 %	0	0	
Rodič samoživitel	20 %	66 %	14 %	0	

V tabulce 5 je znázorněno, že pouze pro 7 % (cca 20) žáků je rodina se dvěma ženami (matkami) nevhodným zázemím a pro 8 % (cca 23) je nevhodné prostředí, kde jsou rodiči dva muži. Jako „velmi vhodné“ označilo tyto rodiny 48 % a 49 % (cca 134 a 137) žáků. Rodiče samoživitele považuje za nevhodného 14 % (cca 39) dotázaných a pouze 20 % (cca 56) žáků označilo toto prostředí jako „velmi vhodné“.

Následující dvě otázky byly položeny pouze žákům do 20 let. První z nich – *Setkali jste se někdy s homosexuálním jedincem?* – mapuje, zda je pro žáka běžné se s homosexuálem setkat a případně kde ke kontaktu dochází. Odpovědi jsou zaneseny do grafu 14.

Graf 14 – Vyhodnocení otázky: *Setkali jste se s homosexuálem?*

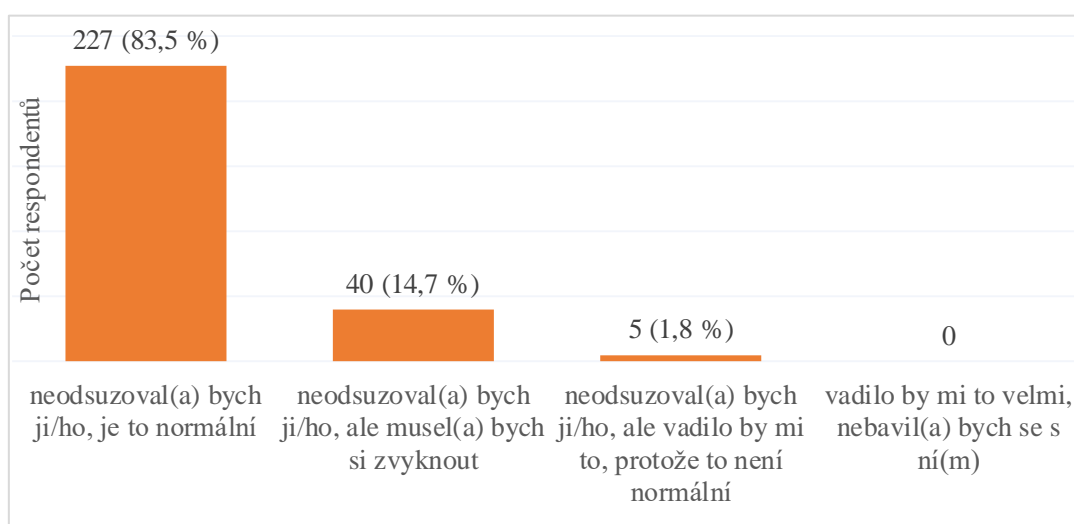

Na otázku odpovídalo 272 respondentů. V odpovědi bylo možné označit obě z výše nabízených míst najednou, viz graf 14. Ve svém okolí se s homosexuálem setkalo 241 jedinců (88,6 %) a na internetu 117 (43 %). Pouze 10 (3,6 %) dotazovaných označilo možnost, že s neheterosexuálním jedincem nikdy nesetkalo.

Porovnávala jsem, zda má na přístup žáků k tématu vliv, že se s homosexuálem nesetkali. Polovina (5) z těchto 10 dotázaných je k tématu spíše nezaujatá a téma pro ně není podstatné. Na otázku následující, zaznamenanou v grafu 15, *jak by dotázaní reagovali, kdyby byl někdo z jejich přátel homosexuální orientace*, pouze jeden uvedl, že by mu to vadilo, protože homosexualita není normální. Zbylí respondenti odpovídali kladně. Dle mého zjištění tedy tato skutečnost na postoj spíše vliv nemá.

Poslední otázka tedy zněla: *Jak byste reagovali, kdyby byl někdo z vašich přátel homosexuální orientace?* Odpovědělo na ni 272 žáků a odpovědi jsou zaznamenány v grafu 15.

Graf 15 – Vyhodnocení otázky: *Jak byste reagovali na přítele homosexuála?*

Na poslední otázku zjišťující postoj dotázaného k homosexuálům odpovědělo 227 (83,5 %) žáků, že považuje kamaráda homosexuální orientace za normální jev. 40 (14,7 %) žáků by ho neodsuzovalo, ale muselo by si na jeho orientaci zvyknout, a pouze 5 (1,8 %) dotázaným by tato orientace u svého kamaráda vadila. Žádný z žáků neuvedl, že by mu homosexuální orientace vadila tak, aby se s kamarádem nadále nebavil.

8.2 Postoje učitelů k homoparentním rodinám a jejich právům

Ani u učitelů se v této kapitole výzkumný vzorek nemění, $n = 281$. Pro detailnější charakteristiku viz graf 2 a tab. 1 v podkapitole 6.3. Ke dvěma otázkám je pro detailnější nahlédnutí postoje k homosexuálním rodinám vloženo porovnání s odpověďmi rodičů.

Otázky jsou shodné s prvními třemi z podkapitoly 8.1. První z otázek – *Měly by mít homosexuální páry stejná práva jako heterosexuální – např. adopce, umělé oplodnění, rodičovská práva atd.? Uveďte důvod.* – byla otevřená a dostali ji pouze učitelé, kteří uvedli, že se práva registrovaných partnerů a manželů liší (237). Byla rovněž jako u žáků jediná v dotazníku dobrovolná, zpět tak bylo získáno 219 odpovědí. Frekvence odpovědí a nejčastější důvody k těmto názorům jsou zaznamenány na základě klíčových slov v tabulce 6.

Tab. 6 – Vyhodnocení otázky: *Rovnost práv homosexuálních a heterosexuálních párů?*

	Počet učitelů			Nejčastější typy odpovědí
	Do 30 let	31–50 let	51 a více	
Ano / spíše ano	50 (80,7 %)	104 (81,3 %)	16 (55,2 %)	nezáleží na pohlaví rodičů/orientaci (49), stejná práva (36), není důvod proč ne (19), adopce dětí z DD (10), stejné podmínky jako manželé, nutné o tématu více hovořit
Ne / spíše ne	3 (4,8 %)	12 (9,4 %)	9 (31 %)	Nepřirozené / proti přírodě (5), klasická rodina (8), vývoj dítěte (6), chybějící vzor
Nejsem si jistý / diskutabilní / něco ano, něco ne, je mi to jedno	9 (14,5 %)	12 (9,4 %)	4 (13,8 %)	Ne umělé oplodnění, surrogátní mateřství (8), ne adopce (3), dítě by mohlo být šikanováno, vývoj dítěte

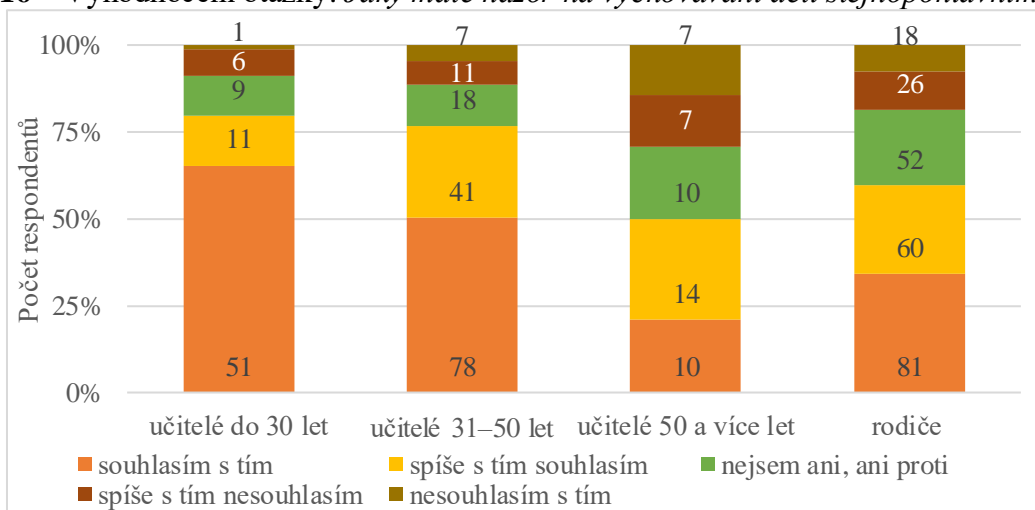
S rovnocennými právy homosexuálních párů a manželů souhlasí 170 (77,6 %) dotázaných učitelů. Učitelů ve věku do 30 let souhlasí 80,7 %, ve věku od 31 do 50 let 81,3 % a učitelů

od 51 let pouze 55,2 %. S těmito právy celkem nesouhlasí 24 (11 %) dotázaných. Ze skupiny učitelů nad 50 let se jedná o 31 % z 29 dotázaných.

Jako důvod k nesouhlasu byla nejčastěji uváděna preference klasické rodiny, nepřírozený vztah dvou mužů nebo dvou žen, ohrožení vývoje dítěte aj. V několika případech dotázaní souhlasili s majetkovými a jinými právy, ale nesouhlasili s umělým oplodněním či surogátním mateřstvím. Bylo také zmiňováno, že při adopci by měla být dána přednost heterosexuálním rodičům.

Následující otázka zjišťovala, *jaký je názor respondentů na vychovávání dětí stejnopohlavními páry*. Zde odpovídali všichni učitelé. Výsledky jsou zaneseny do grafu 16.

Graf 16 – Vyhodnocení otázky: *Jaký máte názor na vychovávání dětí stejnopohlavními páry?*

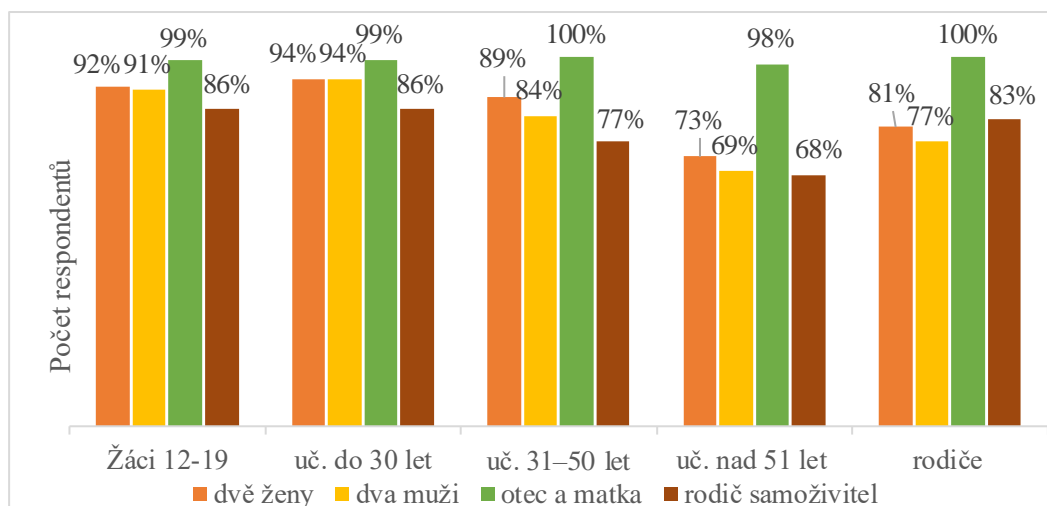
Z grafu 16 vyplývá, že nejvíce tolerantní jsou učitelé do 30 let. Odpověď „souhlasím s tím“ uvedlo 65,4 % a „spíše s tím souhlasím“ 14,1 %. Spíše nesouhlasí nebo nesouhlasí pouze 9 % učitelů do 30 let. Ze všech dotázaných nejméně souhlasí s výchovou dítěte v homoparentní rodině učitelé nad 50 let (29,2 %). Kladnou variantu odpovědi na tuto otázku uvedlo pouze 50 % dotázaných nad 50 let.

Do grafu jsou pro porovnání vloženy sebrané hodnoty od rodičů. Z 237 rodičů s vychováváním dětí stejnopohlavními páry souhlasí nebo spíše souhlasí 141 (59,5 %). Nesouhlasí nebo spíše nesouhlasí 18,6 %. Velká míra rodičů (21,9 %) také uvedla, že není ani pro, ani proti.

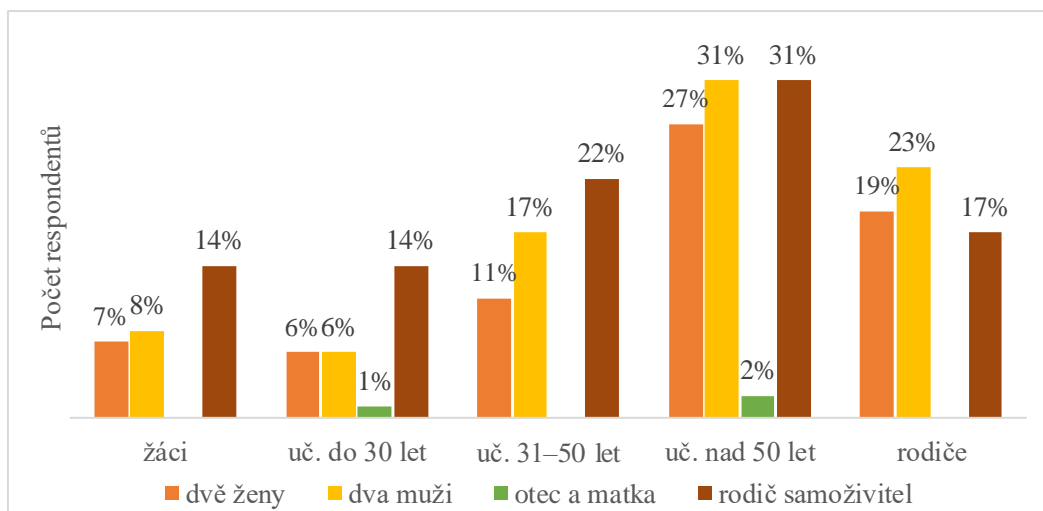
Poslední otázka – *Jak vhodné (z hlediska možnosti obdržení plnohodnotné výchovy, rozvoje atd.) je podle vás zázemí pro dítě u těchto rodičů?* – je stejně jako u žáků velmi podobná té předchozí, ale liší se tím, že zde měli respondenti usuzovat podle 4 obrázků (viz příloha C), a tím

vzájemně porovnat dané typy rodin. Nejpodstatnější odpovědi jsou shrnuty v grafu 17 a 18, veškeré hodnoty jsou pro detailnější prostudování vloženy v tabulkách 8–11 do přílohy B.

Graf 17 – *Velmi vhodné a vhodné prostředí poskytované těmito rodiči dle vyjádřených názorů*

Graf 18 – *Nevhodné a naprosto nevhodné prostředí poskytované těmito rodiči dle vyjádřených názorů*

Výše uvedené dva grafy (17 a 18) znázorňují, že s věkem učitelů klesá tolerance k homosexuálním rodičům a stejně tak i k rodičům samoživitelům. Učitelé do 30 let označili shodně rodiny s dvěma muži (otci) a dvěma ženami (matkami) za „velmi vhodné“ nebo „vhodné“ v 94 % (cca 73) případů a za „nevhodné“ či „naprosto nevhodné“ označilo toto prostředí pouze 6 % dotázaných, opět shodně.

S přibývajícím věkem pak kladné odpovědi klesají a negativní rostou. Z učitelů od 31 do 50 let se 89 % domnívá, že prostředí se dvěma ženami je vhodné, a 84 %, že je vhodné to se dvěma

muži. Nevhodná jsou tato prostředí pro 11 % (2 ženy) a 17 % (2 muži). U učitelů nad 50 let jsou vhodná pouze pro 73 % (2 ženy) a 69 % (2 muži) a nevhodná pro 27 % (2 ženy) a 31 % (2 muži).

Při porovnání s odpověďmi uváděnými u rodiče samoživitele jsou dle respondentů vhodnějším prostředím homosexuální rodiče a s rostoucím věkem respondentů i zde roste označení tohoto prostředí za nevhodné. Rodiče samoživitele označilo jako nevhodné prostředí 14 % učitelů do 30 let, 22 % učitelů od 31 do 50 let a 31 % učitelů od 51 let.

Při rozdělení učitelů na muže a ženy označilo 12 % mužů za nevhodné prostředí dvě ženy, 18 % dva muže a 30 % rodiče samoživitele. Ženy označily za nevhodné prostředí dvě matky ve 13 % případech, dva muže v 16 % případech a rodiče samoživitele v 19 %. V tomto rozdělení je zřejmý rozdíl u rodiče samoživitele, kde je více žen tolerantnějších.

Rodiče označili dvě ženy za nevhodné v 19 % odpovědí, dva muže ve 23 % a rodiče samoživitele v 17 %. Jsou tedy jediní, pro které je rodič samoživitel lepší volbou než rodiče stejného pohlaví. Při rozdělení rodičů na muže a ženy se tato čísla u mužů, kterých je pouze 17, ještě zvýší. Pro 36 % otců jsou nevhodné dvě matky a pro 47 % dva otcové. Rodič samoživitel není vhodný pro 24 % z nich.

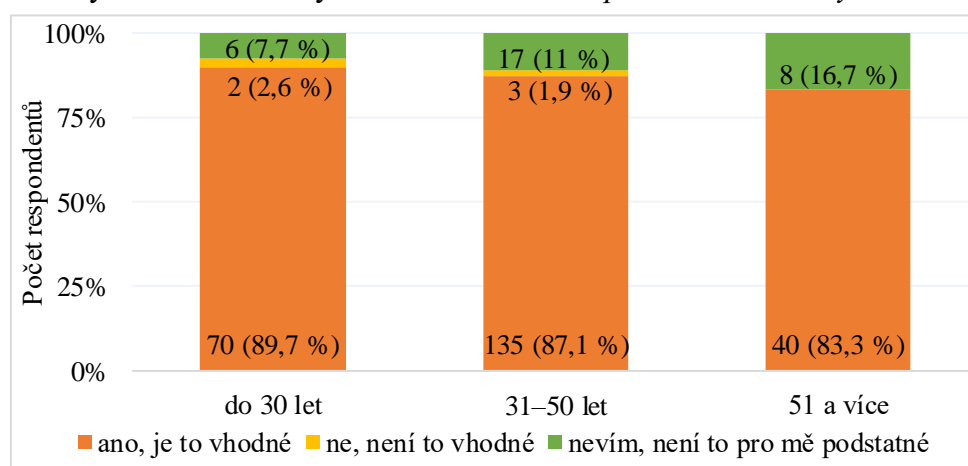
Pro porovnání jsou do grafů vloženi i žáci, jejichž odpovědi byly zpracovány v podkapitole 8.1 (s. 55). Ze všech odpovědí na otázku vyplývá, že nejvíce tolerantní jsou učitelé do 30 let.

9 Tematické zastoupení problematiky homosexuality a souvisejících otázek ve výuce: pohled učitelů

V poslední části jsou předkládány zpracované odpovědi na otázky, které byly položeny učitelům a které se zaměřují na zastoupení dané problematiky a s ní souvisejících otázek ve výchovně-vzdělávacím procesu. Jedna z otázek (graf 20) je při prezentaci dat přímo porovnána s odpověďmi rodičů a studentů pedagogických fakult za účelem širšího nahlédnutí názorů a potvrzení, či vyvrácení stanovených hypotéz. Pomocí pěti otázek je tak nahlíženo na: 1. současný stav zahrnování problematiky do výuky, 2. důvody, proč tomu tak příp. není, 3. názory učitelů na její zařazení, 4. (ne)dostatek materiálů

První z otázek – *Myslíte si, že je vhodné problematiku homosexuality, registrovaného partnerství a toho týkajících se práv zahrnout do vyučování?* – je porovnána s názory studentů pedagogických fakult a rodičů. Viz graf 19 a 20.

Graf 19 – Vyhodnocení otázky: *Je vhodné zahrnout problematiku do vyučování?*

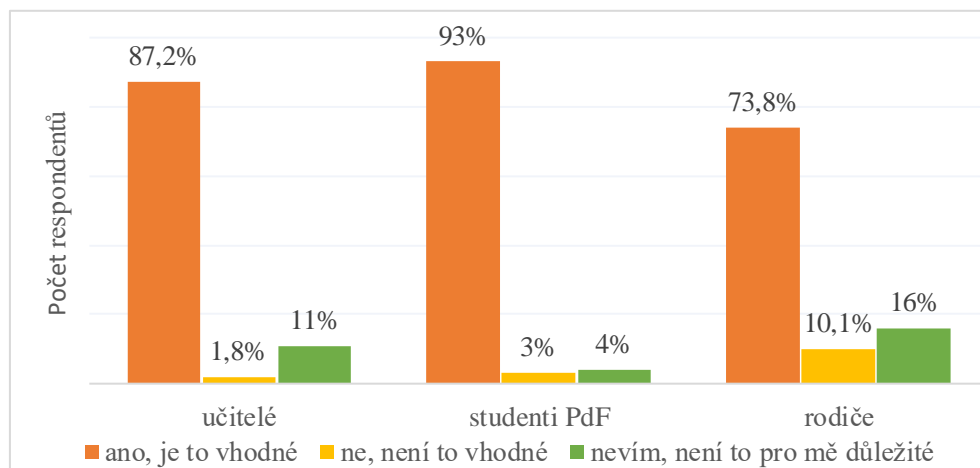
V grafu 19 jsou zaneseny odpovědi od učitelů. Celkem 245 (87,2 %) z 281 dotázaných se shodlo, že zmiňovanou problematiku je vhodné zahrnout do vyučování. Dle věku bylo nejvíce pozitivních odpovědí ve skupině dotázaných do 30 let, a to 89,7 %, nejméně ve skupině nad 50 let, 83,3 %. „Není to vhodné“ uvedlo pouze 5 (1,8 %) učitelů. Podstatné to není pro 31 (11 %) dotázaných.

Při rozdělení učitelů na muže (62) a ženy (219) jsou výsledky shodné. 87,1 % mužů a 87,2 % žen uvedlo, že zařazení tématu je vhodné. Jako důvod pro nezařazení tématu dotazovaní

uváděli, že by ho nezahrnovali jako povinné z důvodu nepodstatnosti, neprofesionality kolegů a prostředí.

V grafu 20 jsou pro porovnání vloženy odpovědi od studentů pedagogických fakult a rodičů.

Graf 20 – Porovnání odpovědí učitelů, studentů pedagogických fakult a rodičů

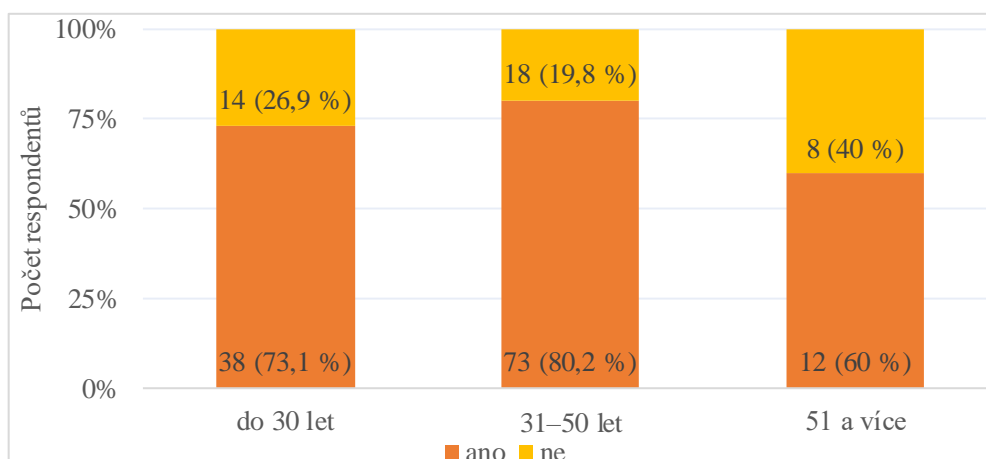

Z grafu 20 vyplývá, že nejvíce vhodné se zdá být zařazení tématu do vyučování studentům pedagogických fakult (93 %). Nejméně naopak rodičům, kteří uvedli pouze v 73,8 % případů, že je to vhodné, a v 10,1 %, že to vhodné není. Z toho vyplývá, že možní „budoucí učitelé“ jsou více otevřeni tomuto tématu než učitelé současní.

U odpovědí rodičů jsou nejvíce znatelné rozdíly při rozdělení na muže a ženy, i když mužů rodičů odpovědělo pouze 17. Pouze 9 (52,9 %) z nich označilo, že je problematiku vhodné zařadit, a 5 (29,4 %) mužů se domnívá, že to vhodné není. Ženy označily „ano, je to vhodné“ ve 166 (75,5 %) případech. Nevhodné je to pro 19 (8,6 %) a podstatné to není pro 35 (15,9 %) žen.

Následující otázka – *Zahrnujete problematiku do výuky?* – byla položena těm, kteří učí některý z předmětů společenskovedních, dějepis, výtvarnou výchovy, český nebo cizí jazyk, a zároveň těm, kteří v předchozí otázce uvedli, že je zařazení tématu vhodné (163).

Graf 21 – Vyhodnocení otázky: *Zahrnujete problematiku do výuky?*

Z grafu 21 vyplývá, že o problematice ve svých hodinách hovoří 123 (75,4 %) dotázaných, zbylých 40 (24,5 %) téma do výuky nezahrnuje. Nejvíce téma do svých hodin zahrnují učitelé ve věku 31–50 let, 80,2 % z 91 dotázaných. Naopak nejméně učitelé nad 50 let, pouze 60 % z 20 dotázaných. Při rozdělení respondentů na muže a ženy jsou odpovědi opět shodné s celkovými výsledky všech učitelů.

U této otázky by se však dalo předpokládat větší zastoupení odpovědi „ne, nezahrnuji“, protože 15 učitelů, kteří učí výše uvedené předměty, zvolilo u předchozí otázky, že pro ně zahrnutí tématu není podstatné, a 1 zvolil, že to není vhodné. Mezi nimi bylo nejvíce učitelů cizího a/nebo českého jazyka – jedná se o 14 dotázaných.

Učitelé, kteří zvolili odpověď „ne, nezahrnuji“ (40), byli dotázáni, *proč problematiku do výuky nezahrnují*. Nejčastější typy odpovědí jsou vloženy do tabulky 7.

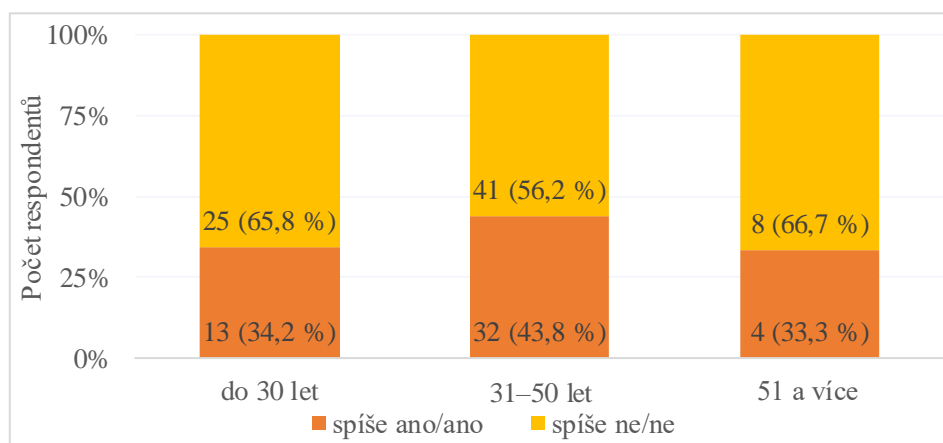
Tab. 7 – vyhodnocení otázky: *Proč problematiku do vyučování nezahrnujete?*

Odpověď	Počet respondentů
Nevhodné téma do mých hodin (věk žáků, předmět)	13
Obavy z reakce rodičů, kolegů	9
Citlivé téma	7
Nedostatek času	7
Nevím, jak téma vykládat	7
Nedostatek materiálů	6
Mezery v osnovách	6
Zatím ne (délka praxe, nebyla k tomu příležitost)	6
Jen okrajově, ne jako samostatné téma, pokud se žáci zeptají	4
Obavy z přijetí žáky, důležitější témata	2

Nejčastějším důvodem k nezahrnování tématu bylo, že se nejedná o vhodné téma do respondentových hodin. Dále učitelé uvedli, že mají obavy z reakce zejména rodičů a kolegů. Pro 7 z nich je téma citlivé, učitelé mají nedostatek času pro jeho zařazení nebo neví, jak téma vykládat či správně uchopit. Nedostatek materiálů byl uveden v odpovědích 6krát.

Právě na tento důvod se zaměřovala další otázka – *Je k výuce dostatek materiálů?*. Položena byla respondentům, kteří téma do svých hodin zahrnují (123).

Graf 22 – Vyhodnocení otázky: *Je k výuce dostatek materiálů?*

Na otázku odpovědělo „ano“ nebo „spíše ano“ 49 (39,8 %) učitelů, „spíše ne“ nebo „ne“ uvedlo 74 (60,2 %) učitelů. Většina se tedy shodla, že materiálů dostatek není.

Navazující a zároveň poslední otázka položená 74 respondentům, kteří u otázky předchozí odpověděli „spíše ne“ nebo „ne“, zněla: *Uvítali byste tedy větší množství materiálů?*. Pro jednoduchost odpovědí opět nebylo nutné vkládat graf. Z 74 dotázaných odpovědělo 86,5 % učitelů „ano“ a pouze 10 (13,5 %) zvolilo možnost „ne“.

Na základě předpokladu, rozboru učebnic a následného vyhodnocení těchto dvou posledních otázek navrhuji v závěru (příloha A) možné pracovní aplikace tématu do vyučovacích hodin.

10 Vyhodnocení hypotéz a doporučení pro praxi

Výzkumné šetření cílilo zejména na 2 sociální role – žáky a učitele. V průběhu zpracovávání byly u odpovědí učitelů porovnávány jednotlivé věkové kategorie mezi sebou a byl zjišťován vliv věku a pohlaví na dané odpovědi. Některé výsledky byly pro dokreslení současného stavu komparovány s odpověďmi rodičů a studentů pedagogických fakult. Na základě vyhodnocení hypotéz a celkového nahlédnutí byly stanoveny uvedené závěry a doporučení.

H1: Učitelé mají nižší znalosti o vzniku homosexuality, právech registrovaných partnerů a možnosti sňatku homosexuálů než žáci.

Vyhodnocení této hypotézy se opírá o kapitolu 7, ve které byly zpracovány odpovědi na otázky týkající se znalosti respondentů. Na otázku týkající se vzniku homosexuality odpovědělo správně (je vrozená, kombinace vrozeného a jiného) 75,1 % žáků a 87,6 % učitelů. Znalost práv registrovaných partnerů uvedlo 42,5 % žáků a 61,6 % učitelů a na otázku, zda jsou sňatky homosexuálů povoleny, odpovědělo správně 68,6 % žáků a 57,3 % učitelů.

V celkovém součtu těchto 3 otázek mají žáci v průměru 62,1% znalost a učitelé 68,8% znalost o tématu. Při rozdělení na věkové kategorie učitelů jsou se znalostmi nejhůře učitelé od 51 let – 61,8 %. **Platnost hypotézy 1 je tak průměrem odpovědí všech učitelů vyvrácena.**

H2: Učitelé se častěji než rodiče domnívají, že je vhodné téma do výuky zařadit.

Hypotéza 2 pracuje s odpověďmi na otázku, zda je vhodné problematiku do vyučování zahrnout. 87,2 % učitelů se domnívá, že je to vhodné, rodiče se domnívají o vhodnosti zařazení tématu v 73,8 %. Nevhodnost zařazení uvedlo 1,8 % učitelů a 10,1 % rodičů. **Platnost hypotézy 2 je potvrzena.**

H3 a H4: Učitelé do 30 let začleňují problematiku do svých hodin častěji než učitelé od 31 do 50 let. Nejméně ji zahrnují učitelé od 51 let.

Z předchozí hypotézy vyplynulo, že 87,2 % učitelů si myslí, že je vhodné téma do výchovně-vzdělávacího procesu zařadit. Další otázka prokázala, že pouze 73,1 % učitelů do 30 let, 80,2 % učitelů ve věku 31–50 let a 60 % učitelů od 51 let takto činí. **Platnost hypotézy 3 je vyvrácena, platnost hypotézy 4 potvrzena.** Nejvíce se tématu totiž věnují učitelé mezi 31 a 50 lety, nejméně však ti nad 50 let. Při porovnání poměrů v jednotlivých skupinách podle délky praxe

zařazují téma nejméně do hodin učitelé s praxí do 2 let (67,5 %). 7,5 % z nich však uvedlo, že důvodem je právě délka praxe, protože se k tématu ještě nedostali.

H5: Dle učitelů do 50 let (včetně) je prostředí pro možnost plnohodnotné výchovy a rozvoje dětí u rodičů stejného pohlaví vhodnější než dle rodičů a ti hodnotí toto prostředí jako vhodnější, než jak ho hodnotí učitelé nad 50 let.

Tato hypotéza pracuje s otázkou, zda si dotázaní myslí, že je pro výchovu dětí podstatné pohlaví rodičů. Učitelé do 50 let jsou dle odpovědí nejtolerantnější ze všech zkoumaných skupin. Pro 91,5 % je vhodné prostředí se dvěma matkami a pro 89 % prostředí se dvěma otci. 81 % rodičů uvedlo, že je vhodné prostředí se dvěma matkami, a 77 %, že je vhodné prostředí se dvěma otci. Učitelé nad 50 let toto uvedli v 73 a 69 % případů (ve stejném pořadí). **Hypotéza 5 je tedy potvrzena.**

H6: Dvě ženy (matky) jsou pro dotázané respondenty vhodnějším prostředím než dva muži (otcové), ti jsou ale pro všechny dotázané vhodnější než rodič samoživitel.

Hypotéza 6 úzce souvisí s hypotézou předchozí. Všechny skupiny respondentů (viz komentáře k hypotéze 5) hodnotily prostředí se dvěma matkami jako více vhodné. Při detailním rozdělení na učitele do 30 let a učitele od 31 do 50 let vychází, že jediní, kteří ohodnotili stejně dvě matky i dva otce, byli učitelé do 30 let (shodně 94 %).

Učitelé do 30 let hodnotili prostředí s rodičem samoživitelem jako vhodné v 86 %, učitelé od 31 do 50 let v 77 % (2 otcové – 84 %), učitelé od 51 let v 68 % (dva otcové – 69 %) a rodiče v 86 % (dva otcové – 77 %). Rodiče jsou jediní, z jejichž pohledu má dítě možnost plnohodnotné výchovy a rozvoje u rodiče samoživitele větší než u homosexuálního páru. **Hypotéza 6 je vyvrácena.**

H7: Učitelé od 51 let jsou častěji než učitelé do 50 toho názoru, že by homosexuální a heterosexuální páry neměly mít stejná práva.

Poslední hypotéza sledovala rovněž míru tolerance a to, jaký má na ni vliv věk respondenta. 80,7 % respondentů do 30 let a 81,3 % respondentů od 31 do 50 let se domnívá, že by stejná práva mít tyto páry měly. Z dotázaných učitelů nad 51 souhlasí se stejnými právy 55,2 % dotázaných. **Hypotéza 7 je s rozdílem více než 25 % potvrzena.**

Dotazníkovým šetřením byly zjištěny znalosti, názory a postoje respondentů k tématu. Bylo tak učiněno za účelem stanovení nejen toho, zda je téma v hodinách aktivně diskutováno a učitelé zahrnováno, ale také zda pro to mají učitelé dostatečné znalosti a zda jsou jejich názory a postoje tolerantní. Jedná se totiž o problematiku, která může být předkládána dvěma způsoby – tím, který podněcuje homofobii, a tím, který naopak před homofobií varuje a je proti ní preventivní. Také samotné nezařazení tématu a nevyvrácení domnělých faktů, které si žáci mohou přinést z domácího či jiného prostředí, může v třídním (i jiném) kolektivu vést k rozvinutí této formy šikany.

Pomocí stanovených hypotéz byly potvrzeny předpoklady o značném rozdílu mezi jednotlivými věkovými kategoriemi i sociálními rolemi. Celkovým pozitivním zjištěním je, že s nižším věkem roste míra tolerance a zvyšuje se zájem o téma. U žáků (a mladých učitelů) může míru přijetí ovlivňovat setkání většiny dotázaných s homosexuálem, ať už v reálném nebo internetovém světě. Důležitým pozitivním zjištěním je vysoký zájem učitelů (zejm. do 50 let) o zařazování tématu do svých hodin (75,4 %). Někteří učitelé však mají ze zahrnování tématu stále obavy – reakce kolegů, rodičů či žáků – nebo je pro ně téma stále příliš citlivé. Také proto by bylo vhodné jeho zařazení, které by vedlo ke zmírnění tabuizace.

I přes výše uvedená pozitiva jsou ve znalostech i názorech značná neuspokojivá zjištění, která zejména u učitelů a rodičů mohou mít na názory žáků negativní vliv. Z výzkumu vyplynulo, že z velké části jsou netolerantní učitelé nad 50 let, protože se stejnými právy homosexuálních i heterosexuálních párů souhlasí pouze 55,2 % z nich. Přesto se 83,3 % domnívá, že je vhodné téma zařadit do vyučování, a 60 % ve své praxi tak činí. Proto by bylo vhodné při zařazování tématu klást pozornost na jeho nezaujaté a tolerantní předávání. Překvapivé bylo zjištění o domněnce 34,1 % učitelů, že sňatky homosexuálů jsou v ČR povoleny. Přitom právě z registrovaného partnerství uzákoněného pro homosexuály pramení rozdíly mezi heterosexuálními a homosexuálními páry (viz teoretická část). Manželství pro všechny je v současné době často diskutované a domnívám se, že i ve společenskovedních předmětech by mu měl být věnován prostor.

O tématu homosexuality je vhodné hovořit také na třídnických hodinách či rodičovských schůzkách, a to zejména v momentě, kdy má vyučující podezření na homofobní šikanu nebo pokud se v jeho třídě homosexuál či dítě, které má homosexuální rodiče, vyskytuje. Z dotazníkového šetření totiž vyplynulo, že se lze stále s negativními a homofobními názory setkat.

Závěr

Bakalářská práce reagovala na téma, které je v současné době společností hojně diskutované. Na jednu stranu je to jistě dobře – díky tomu se dostávají do širšího povědomí lidé, kteří jsou homosexuálové a nejsou to devianti ani nemocní. Na stranu druhou to znamená, že pokud je něco diskutované, označené jako kontroverzní či příliš citlivé, není to společností přijímáno jako běžné.

V teoretické části bakalářské práce byla shrnuta východiska, která vysvětlují možný vznik neheterosexuální orientace a předkládají další informace, které souvisí s homosexualitou či registrovaným partnerstvím. Důležitými kapitolami jsou také ty zabývající se coming outem, homoparentními rodiči a homofobií.

Vzhledem k tomu, že cílem práce bylo zejména zmapování situace ve školství, bylo nutné analyzovat školní dokumenty a vzdělávací programy. Výsledky této analýzy dopadly podle očekávání – téma v učebnicích konkrétně zařazeno nebývá, avšak možnosti pro navázání na uvedené informace týkající se rodiny, vztahů, sexuality, tolerance aj. je dostatek, a záleží tak pouze na samotném učiteli, jeho snaze a chuti s tématem pracovat.

Výzkumná část obsahovala zejména sebraná data od učitelů a žáků, příp. rodičů a studentů pedagogických fakult. Výsledkem je zjištění, že s vyšším věkem učitelů klesá jak míra zařazování tématu do vyučovacích hodin, tak míra tolerance k homosexuálům. Dále výsledky ukazují, že mladí učitelé do 30 let a žáci jsou k tomuto tématu velmi tolerantní a otevření. Potvrzuje se tak předpoklad, že je možné doufat v lepší vývoj ve společnosti z důvodu odlišného (pozitivnějšího) přístupu mladých lidí. Celkové výsledky průzkumu předčily má očekávání a jsem jimi mile překvapena.

Na základě nabytých znalostí a získaných odpovědí od respondentů jsem do přílohy A vložila návrhy možných didaktických aplikací tématu pro žáky 2. stupně ZŠ a SŠ, ke kterým byly využity některé reálné výroky respondentů z výzkumu. Žáci by během těchto aktivit měli být vedeni k pochopení odlišností a jejich informace o tématu by měly být komplexní a zejména pravdivé. Výchovu od stále ještě méně tolerantních rodičů totiž pedagog nezmění, avšak nastítnit správný směr svým žákům a tím podpořit štěstí, které nikomu ve společnosti neubližuje, může. Proto doufám, že alespoň některým učitelům budou navržené aplikace inspirací.

Seznam použité literatury

BRZEK, Antonín. *Třetí pohlaví?.* Vyd. 2. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-855-2603-4.

ČECHOVÁ, Helena a Lada HAJDÍKOVÁ. Duhová příručka pro vyučující: jak přispívat k bezpečnému a zdravému klimatu v prostředí školy na příkladu prevence homofobní šikany [online]. V Praze: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, [2016] [cit. 2021-03-11]. ISBN 978-80-88175-01-8. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:46fa6a60-b075-11ea-b68c-005056827e52?page=uuid:d2df98f4-657d-43c0-9ff5-1a773d560d57>

DREGER, Alice Domurat. *Hermafroditi a medicínská konstrukce pohlaví.* Vyd. 2. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-040-9.

FAFEJTA, Martin. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality.* Ve Věrovanech: Jan Piszkiwicz, 2004. ISBN 80-867-6806-6.

FIFKOVÁ, Hana. *Transsexualita: diagnostika a léčba.* Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0333-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.* 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-185-0.

HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER. *Miluji tvory svého pohlaví.* Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0876-7.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti: diagnostika a léčba.* Vyd. 2. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4954-5.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí.* Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.

MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole.* Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-175-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portal, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7367-416-8.

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6.

SKOŘEPA, Miloslav. *Puberta* [online]. Vyd. 3. Praha: Dědictví Komenského, 1940 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:74baa350-48e7-11e2-bc08-005056827e52?page=uuid:6a1fd30e91a37d8aaa4157e2046e6355&full-text=sko%C5%99epa%201940>

SLOBODA, Zdeněk. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8.

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Vyd. 2. Brno: CERM, 2003. ISBN 80-720-4264-5.

Analyzované učebnice

BARTONÍČKOVÁ, Klára. *Občanský a společenskovední základ - přehled středoškolského učiva: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Brno: Computer Press, 2009. Maturity. ISBN 978-80-251-2631-8.

BUČEK, Ladislav, Klára HAMULÁKOVÁ, Klára ILLE, et al. *Občanský a společenskovední základ: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Brno: Edika, 2019. Maturity (Edika). ISBN 978-802-6614-012.

DUDÁK, Vladislav. *Občanská nauka pro střední odborné školy a studijní obory SOU: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2003. Maturity. ISBN 80-723-5233-4.

DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd: přehled středoškolského učiva*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, [2015]. Odmaturuj! ISBN 978-80-7358-243-2.

JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁČKOVÁ, Dagmar ŠAFRÁNKOVÁ, Jitka ŠEBKOVÁ a Hana ŠERÁKOVÁ. *Občanská výchova 9 pro základní školy a víceletá gymnázia: přehled středoškolského učiva*. Druhé, aktualizované vydání. Plzeň: Fraus, 2007. Maturity. ISBN 978-80-7238-529-4.

NAVRÁTILOVÁ, Marie, Hana BRICHOVÁ a Marcela MATĚJCOVÁ. *Etická výchova: 6-7*. Ilustroval Roman BUREŠ. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, [2014]. ISBN 978-80-87449-56-1.

Internetové zdroje

České školy v číslech. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČZÚ, 2019 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/ceske-skoly-v-cislech>

GANNA, Andrea, Karin JH VERWEIJ, Michel G. NIVARD, et. al. Large-scale GWAS reveals insights into the genetic architecture of same-sex sexual behavior. *Science* [online]. American Association for the Advancement of Science, 2019, (6456) [cit. 2021-03-11]. ISSN 1095-9203. Dostupné z: <https://doi.org/10.1126/science.aat7693>.

Gender: základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ, 2016 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

HAJDLÍKOVÁ, Lada, Vítězslav SLÍVA a Zdenka BUREŠOVÁ. *České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách* [online]. Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, 2016 [cit. 2021-03-11]. ISBN 978-80-88175-04-9. Dostupné z: https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/cz_-proud_final_report.pdf

HEREK, G.M. Marriage of Same-Sex Couples - Position Statement. Legal recognition of same-sex relationships in the United States: A social science perspective. *American Psychologist* [online]. CPA, 2006 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20090419195945/http://www.cpa.ca/cpsite/userfiles/Documents/Marriage%20of%20Same-Sex%20Couples%20Position%20Statement%20-%20October%202006%20%281%29.pdf>

HODOVALOVÁ, Martina. Socializace jedince. *Wikisofia* [online]. Praha, c2013 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Socializace_jedince

Homosexualita: Původ a užívání označení pro homosexualitu. *Wikipedie* [online]. 2021 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita#P%C5%AFvod_a_u%C5%BE%C3%ADv%C3%A1n%C3%AD_ozna%C4%8Den%C3%AD_pro_homosexualitu

CHÁBOVÁ, Klára. *Dětské domovy brzy opustí tisícovka dětí.: Jsou na odchod do běžného života připraveny?* [online]. Praha: Mimo domov, 2015 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-12/tz_unikatni_pruzkum_detske_domovy.pdf

Jsme fér [online]. Praha [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/nazory_odborniku

KULTÁNOVÁ, Petra a Magdalena SKŘIVÁNKOVÁ. *Sešívání rodiny: nový život zevnitř i zvenku* [online]. 2017, 1-48 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://praguepride.cz/cs/kdojsme/media-download/publikace/21-sesivane-rodiny-novy-zivot-zevnitr-i-zvenku/file>

Metodické pokyny. *MŠMT* [online]. Praha: MŠMT, c2013-2021 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Rámcové vzdělávací programy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. NÚV, c2011-2021 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

ŠABATOVÁ, Anna. *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisťi* [online]. 2019, 52-58 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>

Uzavření registrovaného partnerství. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. Praha: MVČR, 2020 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/uzavreni-registrovaneho-partnerstvi.aspx>

Zákon č. 198/2009 Sb. *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, c2010-2021 [cit. 2021-03-11].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Další vhodné odkazy

Nesehnutí [online]. Brno: Nesehnutí, c2021 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/>

PraguePride [online]. Praha [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/>

STUD [online]. Brno, c1996-2017 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.stud.cz/>

Seznam příloh

Příloha A – Pracovní návrhy didaktických aplikací tématu

Příloha B – Odpovědi na otázku: Jak vhodné (z hlediska možnosti obdržení plnohodnotné výchovy, rozvoje atd.) je podle vás zázemí pro dítě u těchto rodičů?

Příloha C – Dotazník pro žáky

Příloha D – Dotazník pro učitele

Příloha A

Pracovní návrhy didaktických aplikací tématu

Z analýzy učebnic a z dotazníkového šetření vyplývá, že konkrétních materiálů pro začlenění tématu do vyučovacích hodin není mnoho. Proto poskytují nápady na aktivity, které lze ve vyučování využít. Vzhledem ke své aprobaci a nejvhodnějšímu prostoru pro zařazení tématu se věnují zejména společenskovědním předmětům, rovněž ale poskytují nápady na zařazení tématu do hodin jiných – dějepisu, anglického či českého jazyka.

Nezbytná predispozice pro začleňování tématu do hodin je jeho znalost učitelem a rovněž kladný a tolerantní pohled na věc. V opačném případě by mohlo dojít k podnícení homofobní šikany, tedy opačnému efektu, než který by dané návrhy měly mít. Případné znalosti je možné čerpat i z této bakalářské práce či odborné literatury uvedené ve zdrojích.

Před vyučovací/třídnickou hodinou, ve které bude látka probírána, je vhodné žáky na téma připravit a zeptat se (např. metodou anonymních papírků s názory), zda jim aktivita nebude nepříjemná nebo jinak nekomfortní, a to zejména v případě, kdy by učitel mohl mít podezření na šikanku či jiné neshody ve třídě s tímto tématem spojené. O to podstatnější ale je téma do hodin následně zařadit.

Cílová skupina

Aktivity do společenskovědních předmětů jsou určeny zejména žákům nižších ročníků středních škol. Zaměřím se na dva návrhy, které pracují s problematikou coming outu, práv homosexuálních partnerů a homosexualitou obecně. Domnívám se, že návrhy je ale vhodné, v obměněné podobě pro nižší ročník, zařadit již na druhý stupeň škol základních, a to vzhledem k dospívání žáků. Návrhy pro zařazení do předmětů jiných – anglického, českého jazyka a dějepisu – je možné uplatnit v ročnících, ve kterých jsou dle tematického plánu školy okruhy probírány.

Příprava a pomůcky

Pro aktivity je vhodné připravit třídu pro možnosti rovné diskuse a volného pohybu, tzn. odsunout lavice ke zdi. Nejpodstatnější se však jeví příprava učitele, který by během probíhající hodiny měl být v roli průvodce otevřeného různým názorům, ale přesto by jeho cílem mělo být předání nezaujatých, ale pravdivých informací. Rovněž by aktivity mohly vést k odhalení stávající šikany, proto je třeba i na toto zaměřit pozornost.

Pro realizaci tématu je třeba psacích potřeb, papíru a lístečků s výroky.

Výchovně-vzdělávací cíle

Veškeré aktivity cílí na seznámení žáků se základními pojmy a pravdivými informacemi, které povede k jejich vlastnímu názoru na danou problematiku podloženou validními argumenty a které by mělo mít vliv na snížení homofobních a nenávistných názorů. Jednotlivé dílčí cíle vyučovacích hodin jsou: Žák správně definuje základní pojmy týkající se tématu homosexuality. Žák tolerantně přistupuje k lidem jiné orientace. Žák hodnotí jednotlivé výroky na základě opodstatnění. Žák se zamýšlí nad vlivem negativních názorů na život homosexuálů (coming out) a diskutuje míru nebezpečí těchto názorů. Žák předkládá důvody, proč by (ne)mělo dojít k zrovnoprávnění registrovaných partnerů.

Aktivita 1

Tato aktivita může být využita samostatně a na ni může být navázáno např. diskusí nebo jako mobilizační a evokační fáze před aktivitou jinou. V případě prvním – využití aktivity jako stěžejní části hodiny – je vhodné zařadit před danou aktivitu motivační fázi. Jednou z možností je např. napsání fráze *láska je láska* (mj. často zmiňovaný důvod v dotazníkovém šetření k otázce zrovnoprávnění) na tabuli a vyzvání žáků, co je k danému výroku napadá. Tímto žáci postupně přijdou na různé „podoby“ lásky a také by mohla tato motivační fáze vést k nalezení tématu vyučovací hodiny.

Samotná aktivita má poté zejména expoziční funkci a rovněž vytváří podklady pro následnou diskusi – fixační či aplikační funkci. Před začátkem se žáci, podle velikosti třídy, rozdělí do skupin po 3–5. Následně dostane každá skupina 1 papír s pojmem/pojmy z níže uvedených. Úkolem skupinek bude, aby během 3 minut vymyslely, jak daný výraz během 1 minuty vhodně popsat a představit ostatním žákům, kteří ho musí uhodnout.

Žáci se během této aktivity seznámí s pojmy a my můžeme sledovat, jaké výrazové prostředky během popisování používají a na ně posléze navázat výkladem či diskusí.

<i>Gay a lesba</i>	<i>Registrované partnerství a manželství</i>	<i>Transvestitismus</i>
<i>Pohlaví a gender</i>	<i>Coming out</i>	<i>Transsexualita</i>
<i>Heterosexualita, homosexualita a bisexualita</i>		<i>Homofobie a šikana</i>

Při následné diskusi se snažíme jednotlivé pojmy rozvést a zaměříme se zejména na stěžejní témata a informace. Tuto aktivitu lze využít i u žáků na základních školách, kde by bylo vhodné zařadit do diskuse otázky, které vyvrací předsudky a upozorňují na úskalí případné netolerance – Je možné homosexuála poznat na první pohled? Má typické vlastnosti? Myslíte si, že si můžeme vybrat, zda budeme homosexuálové? Může mít coming out nějaká úskalí? Jak se homosexuál může ve společnosti cítit? Jak se může cítit, pokud uslyší ve svém okolí nadávky na homosexuály? V průběhu diskusí žáky vedeme k podloženým informacím a snažíme se vyvrátit stereotypizaci.

Aktivita 2

Tuto aktivitu lze nazvat jako hru na role. K realizaci jsou využity výroky, které byly zmiňovány v odpovědích na položené otázky respondentům v dotazníkovém šetření, některé s mírnou úpravou.

Hru na role využijeme jako hlavní aktivitu v hodině, na kterou by mělo být opět navázáno diskusí. Je vhodné žákům předem nepředkládat žádná stanoviska, aby bylo zjištěno, jak žáci sami nahlíží na výroky. Aktivita obsahuje jak mobilizační, tak expoziční funkci, která je následně rozvíjena v diskusi.

Vybraní či vylosovaní z žáků utvoří dvojice. Každá dvojice bude vyjadřovat jiný typ vztahu: otec – matka, sestra – bratr, dítě – rodič, kamarád – kamarádka, učitel – žák. Každému z dvojice dáme kartičku – na jedné bude napsána věta, která je kladného vyznění k homosexuálům, jejich právům, vychovávání dětí aj. Na druhé bude věta, která je záporná (žáci ovšem nebudou vědět, která věta je „správná“ a která „špatná“). Úkolem každé dvojice je připravit si krátkou scénku, při které představí postoje obou rolí. Ti z žáků, kteří nepředvádí scénky, zapisují, co se jim na daných reakcích a názorech líbilo a nelíbilo a co autory výroků mohlo k těmto názorům vést.

Otec a matka

+ *„Kdyby byl náš syn homosexuál, asi by mi to nevadilo, i homosexuálové jsou normální lidé a mají právo na to, aby byli šťastní a mohli rozhodovat o svém životě.“*

- *„Bál bych se, že je to naše chyba, něco jsme zanedbali. Nebo že se mu něco stalo, má nějaké trauma. Taky by to mohl někde odkoukat, je to dneska docela v módě.“*

Rodič a prarodič (70 let)

+ „Dle mého názoru je pojem "manželství" brán příliš staromódně. Nevidím jediný důvod, proč by neměl mít pár, který k sobě chová city, možnost vstoupit do svazku manželského.“

- „Manželství je institut po tisíciletí vymezený jako svazek muže a ženy, coby ústřední součásti rodiny, s cílem plodit děti.“

Sestra a bratr

+ „Lidi si myslí, že při vychovávání dětí stejnopohlavními páry chybí v rodině jeden vzor. Podle mě ale záleží také na tom, jaké to dítě je. A má přeci kolem sebe i páry heterosexuální, jako třeba babičky a dědečky, tudíž si myslím, že nemusí být pak na stejné pohlaví tak jako jeho rodiče. Dítě taky někdy vychovává jen matka nebo jen otec.“

- „Ne. Myslím, že je pro vývoj dítěte velmi důležité, aby ho vychovávala jak matka, tak otec. Pokud je dítě vychováváno jen jedním pohlavím, má to na něj následně vliv. Navíc si myslím, že můžou být chlapi pedofilové.“

19leté dítě a rodič

+ „Jsem homosexuál a jednou bych si chtěl svého partnera vzít. Nevím, jak to vzniklo, ale nepřitahují mě holky, nevybral jsem si to. Bylo by snazší, kdybych je mohl mít rád, ale nejde to.“

- „Ne, není to normální. Homosexualita je proti přírodě a poslední roky je to spíš póza a snaha být viditelný. Ve škole vám s tím akorát vymývají mozky.“

Kamarád a kamarádka

+ „Myslím si, že každý má právo být v manželství s člověkem, kterého miluje a chce s ním v této formě vztahu být, nemyslím si, že by to nemělo být něco špatného, když jsou dvě manželky / dva manželé.“

- „Proč by měli chtít manželství, když mají registrované partnerství? Prostě chtějí být v něčem jiní, tak jim to musí stačit.“

Učitel a žák

+ „*Homosexuálové by měli mít možnost dítě adoptovat a příp. lesby podstoupit umělé oplodnění, když chtějí. Podle mě jsou mnohdy lepší rodiče než heterosexuálové. Dokážou dát tu správnou lásku dětem. A svoje děti budou milovat nadevše. Což se někdy u heterosexuálních párů říct nedá, když to jsou třeba opilci, nezáleží teda na pohlaví.*“

- „*Ne. Samozřejmě že dítěti je lépe, když má nějakou rodinu než žádnou. Ale děti k adopci není dostatek ani pro rodiny, které jsou schopné nabídnout otce i matku. A ty jsou pro výchovu dítěte lepší z hlediska výchovy a vzoru. A umělé oplodnění?... To by bylo přiznání, že se jedná o poruchu/nemoc (jako v případě neplodných párů).*“

Po dokončení aktivity zahájíme diskusi ohledně zmíněných a zaznamenaných argumentů. Výše uvedené fráze lze použít různými způsoby, např. uspořádat kruh a o frázích po jejich přečtení diskutovat nebo rozdat fráze do skupin a nechat žáky zpracovat argumenty, které se v nich vyskytují. Všemi aktivitami směřujeme ke stejnému cíli – úvaha nad tím, které argumenty jsou validní a pravdivé a které nikoliv. Při všech uvedených aktivitách opět pozorujeme dění a následně reagujeme na slova žáků, která nám mohou být podkladem pro následnou diskusi či jinou aktivitu.

Dějepis

V tomto předmětu si představuji zařadit téma k druhé světové válce. Homosexuálové byli rovněž, mimo jiné stejně jako Židé, perzekuováni a vražděni. Zde také nastal jakýsi útlum v možném přijetí homosexuálů společností. Proto se domnívám o vhodnosti zařazení diskuse k tématu války. Lze totiž pokládat otázky, proč byli i oni stíháni, jaký k tomu byl důvod aj.

Anglický jazyk

Pro tento předmět lze, spíše u středoškoláků, najít mnoho námětů k cizojazyčné konverzaci. Známi, i homosexuální, autoři, umělci či návrháři jsou v hodinách zmiňováni, a to zejména ve vyšších ročnících, které se připravují k maturitě. Např. u Oscara Wilda, který se pojí s anglickou literaturou a byl za vztah k muži odsouzen, se téma nabízí. Lze zde diskutovat o tehdejší postavení homosexuálů a v návaznosti na to zmínit i dnešní.

Český jazyk a literatura

Námět pro diskusi, který jsem zmínila pro výuku v anglickém jazyce, by mohl být použit stejně tak i v jazyce českém – v literatuře. Existují zahraniční díla (např. Stébla trávy od Walta Whitmana nebo Smrt v Benátkách od Thomase Manna), ve kterých je homosexualita motivem, a také autoři, se kterými je téma spojeno – např. prokletí básníci Paul Verlain a Arthur Rimbaud. V české literatuře nalezneme také autory, u kterých se o tématice homosexuality v dílech spekuluje a je těžké ji potvrdit, ale také vyvrátit. Jsou to např. některá díla od Julia Zeyera nebo prvotní básně Otakara Březiny. Naopak ve tvorbě Ladislava Fukse či Jiřího Karáska ze Lvovic jsou dnes již náznaky čitelné a v rozbořech se tedy motivům odlišné sexuality není vhodné vyhnout. Proto by i zde mělo být téma zařazeno a předloženy důvody, proč byla homosexualita v dílech skrývána, jaké bylo postavení homosexuálů v minulosti a jaké je dnes.

Příloha B

Odovědi na otázku – Jak vhodné je dle vás prostředí pro výchovu a rozvoj dítěte?

Tab. 8 – učitelé do 30 let

	velmi vhodné	vhodné	nevhodné	naprosto nevhodné	<i>celkem</i>
Dvě matky	54 %	40 %	6 %	0 %	78
Dva otcové	54 %	40 %	5 %	1 %	
Otec a matka	85 %	14 %	1 %	0 %	
Rodič samoživitel	27 %	59 %	13 %	1 %	

Tab. 9 – učitelé 31-50 let

	velmi vhodné	vhodné	nevhodné	naprosto nevhodné	<i>celkem</i>
Dvě matky	34 %	55 %	8 %	3 %	155
Dva otcové	32 %	52 %	14 %	3 %	
Otec a matka	79 %	21 %	0 %	0 %	
Rodič samoživitel	12 %	65 %	21 %	1 %	

Tab. 10 – učitelé nad 50 let

	velmi vhodné	vhodné	nevhodné	naprosto nevhodné	<i>celkem</i>
Dvě matky	21 %	52 %	21 %	6 %	48
Dva otcové	17 %	52 %	21 %	10 %	
Otec a matka	81 %	17 %	0 %	2 %	
Rodič samoživitel	10 %	58 %	27 %	4 %	

Tab. 11 – rodiče

	velmi vhodné	vhodné	nevhodné	naprosto nevhodné	<i>celkem</i>
Dvě matky	19 %	62 %	15 %	4 %	237
Dva otcové	16 %	61 %	17 %	6 %	
Otec a matka	78 %	22 %	0 %	0 %	
Rodič samoživitel	10 %	73 %	17 %	0 %	

Příloha C

Dotazník pro žáky

Do přílohy jsou vloženy otázky, které byly určeny žákům a které byly v empirické části k prezentaci dat využity. Obecné demografické otázky jsou totožné s otázkami učitelů, tak je tomu i u otázek 6–13, proto nebudou v příloze D zmiňovány znovu. Otázky se zobrazovaly dle předchozích odpovědí, proto měl každý respondent dotazník jiný.

Dobrý den,

prosím o vyplnění dotazníku, který se zabývá problematikou pojetí a zprostředkování tématu „homosexualita“ ve výuce. Výsledky slouží jako zdroj k mé bakalářské práci. Za odpovědi děkuji a věřím, že i Vy k tomuto tématu máte co říct.

Natálie Veselská

- 1) Jaké je vaše pohlaví?
 - žena
 - muž
 - jiné

- 2) V jakém věkovém rozmezí se pohybujete?
 - do 12 let
 - 13–15 let
 - 16–20 let
 - 21–25 let
 - 26–30 let
 - 31–40 let
 - 41–50 let
 - více než 50 let

- 3) Kdo jste?
vyberte jednu nebo více možností
 - žák (ZŠ, SŠ, SOU, GYM)
 - student pedagogické fakulty VŠ
 - student jiné fakulty VŠ, VOŠ
 - učitel (2. stupeň ZŠ, SŠ, OU, GYM, VŠ, VOŠ)
 - rodič
 - ostatní

- 4) Jaké školy jste žákem?
 - základní školy
 - střední školy
 - odborného učiliště (SOU, OU)
 - gymnázia

- 5) Kolik obyvatel má obec/město, ve které(m) žijete?
 - do 500 obyvatel

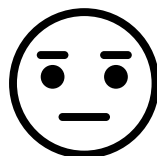
- do 2500 obyvatel
 - do 10 000 obyvatel
 - do 50 000 obyvatel
 - do 100 000 obyvatel
 - do 500 000 obyvatel
 - více
- 6) Jak podle vás homosexualita vzniká?
- je vrozená
 - myslím si, že je vrozená
 - myslím si, že není vrozená
 - možnost volby každého jedince
 - nevím
 - jiné _____
- 7) Víte, co je to registrované partnerství?
- ano
 - ne
 - nejsem si jistá/ý
- 8) Víte, jaká jsou práva registrovaných partnerů?
- ano
 - ne
 - nejsem si jistá/ý
- 9) Liší se práva registrovaných partnerů a manželů?
- ano
 - ne
 - nejsem si jistá/ý
- 10) Jsou sňatky homosexuálů v ČR a/nebo v jiných státech povoleny?
- jsou povoleny v ČR i v některých jiných státech
 - jsou povoleny v některých státech, v ČR ne
 - jsou povoleny v ČR, v jiných státech nevím
 - nejsou povoleny
 - nevím
- 11) Měly by mít homosexuální páry stejná práva jako heterosexuální – např. adopce, umělé oplodnění, rodičovská práva atd.? Uveďte důvod.
- 12) Jaký máte názor na vychovávání dětí stejnopohlavními páry?
pozn. stejnopohlavní pár = dítě má dva otce nebo dvě matky

souhlasím
s tím

spíše s tím
souhlasím

nejsem ani pro,
ani proti

spíše s tím
nesouhlasím

nesouhlasím
s tím

13) Jak vhodné (z hlediska možnosti obdržení plnohodnotné výchovy, rozvoje atd.) je podle vás zázemí pro dítě u těchto rodičů?
Označte posuvníkem na 4stupňových škálách.

Obr. 1 – Dvě matky

velmi vhodné / vhodné / nevhodné / naprosto nevhodné

Obr. 2 – Dva otcové

velmi vhodné / vhodné / nevhodné / naprosto nevhodné

Obr. 3 – Otec a matka

velmi vhodné / vhodné / nevhodné / naprosto nevhodné

Obr. 4 – Rodič samoživitel

velmi vhodné / vhodné / nevhodné / naprosto nevhodné

14) Setkali jste se s homosexuálním jedincem? Případně kde?

výběr jedné/více možností

- ano, na internetu
- ano, ve svém okolí
- ne, neseťkal(a)

15) Jak byste reagovali, kdyby byl někdo z vašich přátel homosexuální orientace?

- neodsuzoval bych ji/ho, je to normální
- neodsuzoval(a) bych ji/ho, ale musel(a) bych si na to zvyknout
- neodsuzoval(a) bych ji/ho, ale vadilo by mi to, protože to není normální
- vadilo by mi to velmi, v žádném případě bych se s ní(m) nebavil(a)

Příloha D

Dotazník pro učitele

Jak jsem již zmínila výše, do přílohy D jsou doplněny otázky, které nebyly položeny žákům. Také v dotazníku učitelů se některé otázky respondentům zobrazovaly dle předchozích odpovědí, proto měl každý respondent vlastní podobu dotazníku.

...

- 1) Jaké je vaše dosud nejvyšší dosažené vzdělání?
 - ZŠ
 - SOU
 - SŠ
 - GYM
 - VOŠ
 - VŠ

- 2) Na jakém typu školy učíte?
v případě více škol preferujte jednu – např. tu, na které učíte nejvíce
 - ZŠ
 - SOU, OU
 - SŠ
 - GYM
 - VOŠ
 - VŠ

- 3) Učíte některý z těchto předmětů?
výběr jedné/více možností
 - občanská nauka, společenské vědy, etická výchova
 - český jazyk
 - cizí jazyky
 - dějepis
 - výtvarná výchova, výtvarné umění
 - žádný z těchto předmětů neučím

- 4) Jaká je délka vaší praxe?
 - méně než 1 rok
 - 1–2 roky
 - 3–5 let
 - 6–10 let
 - více než 10 let

- ...

- 5) Myslíte si, že je vhodné problematiku homosexuality, registrovaného partnerství a toho týkajících se práv zahrnout do vyučování?
 - ano, je to vhodné
 - ne, není to vhodné
 - nevím, není to pro mě důležité

- 6) Zahrnujete ji do své výuky?
- Ano, zahrnuji
 - Ne, nezahrnuji
- 7) Proč ji do výuky nezahrnujete? (v případě odpovědi na otázku 6 – „ne, nezahrnuji“)
výběr jedné/více možných
- nedostatek materiálů
 - mezery v osnovách
 - nedostatek času
 - obavy z přijetí tématu žáky
 - obavy z reakce kolegů, vedení
 - obavy z reakce rodičů
 - příliš citlivé téma
 - nevím, jak téma vykládat
 - myslím si, že jsou důležitější témata
 - jiné _____
- 8) Je k výuce dostatek materiálů? (v případě odpovědi na otázku 6 – „ano, zahrnuji“)
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
- 9) Uvítali byste tedy větší množství materiálů? (v případě odpovědi na otázku 8 – „spíše ne/ne“)
- ano
 - ne

Děkuji Vám za Vaše názory a čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku. Věřím, že i Vám byl v některých bodech přínosem.

Seznam obrázků použitých v dotazníku

Obr. 1 – Dvě matky

Thinkstock.cz. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://zena.aktualne.cz/maji-single-zeny-pravo-mit-deti/r~7bdfd2f2028111e6b8aa0025900fea04/>

Obr. 2 – Dva otcové

TV Nova. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: https://www.extralife.cz/zivot-gayu-v-ceske-republice-otevrena-zpoved-o-predsudcich-a-adopci_1711

Obr. 3 – Otec a matka

Profimedia.cz. [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://zena.aktualne.cz/rodina/hubert-nebo-petiletka-jake-jmeno-vybrat-miminku/r~i:article:709809/>

Obr. 4 – Rodič samoživitel

[online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://uvero.cz/samozivitelky-a-prispevky-od-statut-ktere-mohou-vyuzit/>